

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZ ARAŞTIRMALARI İÇİN BİR YÖNTEM DENEMESİ

*Canan İLERİ**

ÖZET

Türkiye Türkçesi ağızları çalışmaları 1867 yılında Avrupalı doğubilimciler tarafından başlatılmıştır. 1940'tan sonra yerli araştırmacılar da alana girer.

Gülensoy ve Alkaya'nın 2003 yılında çıkardıkları "Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası"nda 2203 çalışma adı geçmektedir. Bu bibliyografya 2000 yılına kadar yapılan çalışmaları içermektedir. 2000'den bu yana onlarca çalışmanın yapıldığı da bir gerçektir. Ancak alanda çalışanların bildiği bir başka gerçek, bu çalışmaların hiç birinde diğeri ile aynı yöntemin kullanılmamasıdır.

Günümüze kadar yapılan Türkiye Türkçesi Ağızları çalışmaları türlü yönlerden eleştirilmiş ancak yapılacak ağız çalışmalarının başlangıcından bitimine kadar çalışma basamakları üzerine bir yöntem geliştirilmemiştir. "Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları için Bir Yöntem Denemesi" ile böyle bir eksikğin doldurması amaçlanmaktadır.

Bu denemede sosyal bilimlerde kullanılabilir bir yöntemin alana uyarlanması yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma değerli eleştirilerin ışığında ileride daha da olgunlaşacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi ağızları, yöntem sorunları, araştırma, inceleme, araştırmacı.

*Yrd. Doç. Dr., Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türk Dili Ana Bilim Dalı, cananileri@gmail.com.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

**A METHOD TRIAL FOR THE RESEARCHES OF THE
TURKISH DIALECTS****ABSTRACT**

The studies on the Turkish Dialects were started by the European orientalist in 1867. After 1940, Turkish researchers also start to work in this area.

In the “Türkiye Turkish Dialects Bibliography” published by Gülensoy and Alkaya'nın in 2003, 2203 studies are mentioned. This bibliography consists the studies which were conducted until the year 2000. It is also a fact that tens of studies have been carried out since 2000. However, another fact known by those who work in this area is that none of these researches use the same method with one another.

The works on the Anatolian Turkish Dialects, which have been done until today, have been criticized from various angles. Yet, no method has been developed on the different phases of research, from its start till its end. What is aimed with “A Method Trial for The Researches of The Anatolian Turkish Dialects” is to fill in such a gap.

A method, which shall be used in social sciences, has been tried to be adjusted to this specific research area. In the light of the valuable criticisms, this work will be improved further in the future.

Key Words: Anatolian Turkish Dialects, methodological problems, research, dissertation, researcher.

Giriş

“Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu”, “Anadolu Ağızları Üzerinde Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar” makaleleriyle Türkiye’de ağız çalışmalarındaki sorunlardan ilk söz eden Zeynep Korkmaz olmuştur¹.

¹ Zeynep Korkmaz, “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu”, TDAY, Ankara 1971, s. 23-32.; “Anadolu Ağızları Üzerinde Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar”, TDAY, Ankara 1975-1976, s. 143-172.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Çeviri yazı sorununu Tuncer Gülensoy dile getirmiş ve bir çözüm önerisi sunmuştur².

Leylâ Karahan; uzman yetiştirme, bibliyografya hazırlama, derleme-inceleme çalışmaları, karşılaştırmalı çalışmalar, ağız atlası hazırlama, ağızların sınıflandırılması ve gramer başlıklarında topladığı sorunlardan “Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar” başlıklı makalesinde söz etmiştir³.

Nurettin Demir “Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi”⁴, “Ağız Sözlükçülüğü”⁵, “Ağız Terimi Üzerine”⁶ başlıklı üç yazısında malzeme derlemekten çeviri yazıya, ekipten, araştırmaları besleyecek kaynaklara kadar birçok soruna parmak basmış ve nasıl olması gerektiği üzerine bilgiler vermiştir.

Türkiye Türkçesi ağızları çalışmalarının yöntem eleştirisinde bulunan dilcilerimizden birisi de Ali Akar’dır. Akar, “Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları” başlıklı çalışmasında adlandırmada terim sorunu, derleme bölgelerinin tespiti, derleme ile ilgili sorunlar (derleyici, kaynak kişi, malzeme alt başlıklarıyla), işaretlendirme sorunu, inceleme yöntemi sorunları, ağız-etnik yapı ilişkisi sorunu, bilgi ve belge yönetimi sorunu olmak üzere yedi sorun belirlemiş ve çözüm önerileri sunmuştur⁷.

Gürer Gülsevin, “Ağız Araştırması İncelemelerimizde Yaygınlaşmış Yanlışlıklar” başlıklı üç bölümlü dizi yazısında ses ve yapı sorunları üzerine durmuştur⁸.

² Tuncer Gülensoy, “Türk Fonetik Transkripsiyonu Üzerine” Türkoloji VIII, Ankara 1979, s. 169-190.

³ Leylâ Karahan, “Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar”, Türk Dili, Ekim, No. 550, Ankara 1997.

⁴ Nurettin Demir, “Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi”. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara 1998, s. 171-180.

⁵ Nurettin Demir, “Ağız Sözlükçülüğü”. Kebikeç, Ankara 1999, s. 67-75.

⁶ Nurettin Demir, “Ağız Terimi Üzerine”, Türkbilig, S. 2002/4, Ankara 2002, s. 105-116.

⁷ Ali Akar, “Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları” Turkish Studies/Türkoloji Dergisi 12006, Sayı: 2, 2006, s. 41-53.

⁸ Gürer Gülsevin, “Ağız Araştırmalarımızda Yaygınlaşmış Yanlışlıklar 1: “üzüm/yüzüm; öllük/höllük” türeme mi düşme mi?” Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi Journal Of Turkish World Studies C. V, S. 2, Kış, 2005-1, s. 207-213.

Gürer Gülsevin, “Ağız Araştırmalarımızda Yaygınlaşmış Yanlışlıklar 2: “değişmenin istikameti” bakımından yapılan yanlışlıklar”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi Journal of Turkish World Studies C. V, S. 1, 2005-2, s. 59-63; “Ağız Araştırması İncelemelerimizde Yaygınlaşmış Yanlışlıklar 3: ‘bu+ra’ mı, ‘bu ara’ mı?”, Fikret Türkmen Armağanı Editörler: Prof. Dr. Gürer Gülsevin-Yrd. Doç. Dr. Metin Arıkan, İzmir, 2005-3, s. 333-335.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Türkiye Türkçesi Ağzıları çalışmaları 1867 yılında Avrupalı doğubilimciler tarafından başlatılmıştır. 1940'tan sonra yerli araştırmacılar da alana girer⁹. O günlerden bu günlere yapılan çalışmaların hızlı yol aldığı söylenemez. Günümüzde de bu alandaki çalışmaların çoğu lisans, yüksek lisans ve doktora tezi niteliğindedir¹⁰. Bu çalışmalar arasında da bir yöntem birliği yoktur. Çalışmalardaki aksamalar şu nedenlere bağlanabilir:

- Ses kayıtlarının çözümündeki doğruluk
- Okuma, yazma bilmeyenlerin sayısındaki azalma
- Türkiye Türkçesi Ağzılarına radyo ve televizyonun etkisi
- Türkiye Türkçesi Ağzıları derslerinin uygulamalı yapılmaması
- Türkiye Türkçesi Ağzıları çalışmalarının genellikle lisans ve yüksek lisans tezi düzeyinde olması
- Türkiye Türkçesi Ağzıları çalışmalarının çalışanın isteğine göre yürütülmesi
- Uzman araştırmacı azlığı

Ses Kayıtlarının Çözümündeki Doğruluk

Türkiye'deki ağız araştırmalarında kullanılan araç ve gereçler hâlâ yetersizdir. Ses kayıtlarının çözümündeki doğruluk, araştırmacının kulağının duyarlılığına bağlıdır. Teyplerdeki sesleri yanlış yazıya çevirecek sismograf benzeri araçlar ya da bilgisayar programları yapılmadıkça hem fonetik çalışmalar tam doğru olamayacak hem de Türkiye Türkçesi Ağzıları çalışmaları hız kazanamayacaktır.

Okuma, Yazma Bilmeyenlerin Sayısındaki Azalma

20. Yüzyılın başlarına göre Türkiye'de okuma yazma bilmeyenlerin sayısı çok azalmıştır. Dönem dönem başlatılan "Okuma-Yazma Seferberliği" projelerinin uygulamaları sonucunda "okur-yazar oranında büyük artış vardır. Günümüzde de kız çocuklarının okutulması amaçlı kampanyalar sürmektedir. Toplumsal gelişim, kadın hakları söz konusu olduğunda çok önemli ve olması gereken bu olumlu projelerin ağız çalışmalarına etkisi olumsuzdur.

⁹ Zeynep Korkmaz, "Anadolu Ağız Araştırmalarına Toplu Bir Bakış", Türk Dili Üzerine Araştırmalar, 2. C, TDK Yayınları, Ankara 1985, s. 232-248.

¹⁰ Zeynep Korkmaz, age, 1975-1976, s. 143-172.

Eğitilmiş kişilerin günlük konuşmaları ölçünlü Türkçeye yaklaştığı için yöre ağzının özellikleri hızla yok olmaktadır.

Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmalarına Radyo ve Televizyonun Etkisi

Okur-yazarlığın yanı sıra, radyo ve televizyon hemen her evde, mutfığa, yatak odasına kadar ölçünlü dili sokmaktadır. Bu durum toplumumuzun teknolojiyi kullanması bakımından iyi olmakla birlikte, yerel ağızları gitgide ölçünlü Türkçeye yaklaştırarak ağızlarda gizlenen ata miraslarımızın yok olmasına neden olmaktadır.

Türkiye Türkçesi Ağızları Derslerinin Uygulamalı Yapılmaması

Türkiye Türkçesi Ağızları Edebiyat ya da Fen-Edebiyat fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde zorunlu ders, Eğitim Fakültelerinin Türkçe Eğitimi bölümlerinin kimilerinde isteğe bağlı seçmeli ders olarak yer almaktadır. Dersi veren öğretim üyelerinin isteği doğrultusunda dersler çoğu kez kuramsal bilgilerle yetinilerek işlenmekte alan çalışması yapılmamaktadır.

Türkiye Türkçesi Ağızları Çalışmalarının Genellikle Lisans ve Yüksek Lisans Tezi Olması

Kimi öğretim üyeleri lisans ya da yüksek lisans bitirme ödevi olarak öğrencilerine Türkiye Türkçesi Ağızları'nı incelemektedir. Derleme yapmak için alan çalışmalarına yetenekli öğrencileri katmak olumlu bir tutumdur. Sağlıklı yapıldığında, ortak bir yöntem uygulandığında çok elden ve kısa sürede bol örnek metin elde etmek demektir. Ancak aynı bölümdeki iki öğretim elemanının tez yönetme yöntemleri bile birbirinden farklı olduğu için, hatta tutarlı yöntemleri olmadığı için ikisinin çalışmaları, öğrenci çalıştırmaları arasında bile birlik sağlanamamaktadır.

Sonuçta her tez yöneticisi öğrencisini farklı çalıştırmakta bu yüzden de Türkiye Türkçesi Ağızları çalışmaları, belli bir inceleme sistemine oturtulamamaktadır. Pek çok araştırmacı kendinden önceki çalışmalara bakarak ya onunla aynı inceleme plânını kullanmakta ya da onlara bir iki başlık daha eklemektedir¹¹. Bilimde "Her yiğidin yoğurt yiyişi başkadır" mantığı ile sağlıklı bilgi üretmek mümkün değildir. Çalışmalar arasında yöntem birliğinin sağlanması gerekmektedir. Türkiye Türkçesi Ağızları çalışmaları uzman kişiler tarafından yapılmalıdır.

¹¹ bk. Zeynep Korkmaz, 1975-1976, s. 143-172.

Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmalarının Çalışanın İsteğine göre Yürütülmesi

Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmalarının sorunları yalnız ses kayıtları yapma ve onları çözümlenme ile ilgili değildir. Metin oluşturma, metinleri numaralama, satırları numaralama; metinlerde kullanılan çeviri yazı uygulaması; metinlerle yapılan ses bilgisi, biçim bilgisi, sözcük bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi, sözlük bilgisi, dizin, söz varlığı, ağız atlası gibi çalışmalar hep çalışanın isteğine bağlı kalmaktadır. Bu yüzden çalışmalar arasında birlik sağlamak mümkün olmamaktadır.

Uzman Araştırmacı Azlığı

Çalışmalar çoklukla tez niteliğinde olduğu için hemen her tez bir acemi araştırmacı ürünüdür. Alan araştırmasını birden çok yapan araştırmacı sayısı çok azdır. Çoklukla bir kez denenip bırakılan çalışmalardır. Alanın uzman araştırmacılara ihtiyacı vardır.

Bu nedenlerden Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmaları, belli bir inceleme sistemine, bilimsel temele oturtulamamaktadır. Her bilimin bir çalışma yöntemi vardır. Bu yöntem çoğu kez yöntem bilgisi kitabıyla bilim alanındaki çalışmalara ulaşmaktadır. Bu çalışma böyle bir eksikliğin giderilmesi için yapılan bir yöntem denemesidir.

Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmalarının Bilimsel Araştırmalar İçindeki Yeri

Bilim, geçerli kabul edilmiş sistemli bilgiler bütünüdür¹². Bilim, var olan şeyleri betimleyerek 'nedir' sorusuna cevap arar. Bunun yanında olaylar ve olgular arası ilişkileri ortaya koyarak da bilim 'niçin' sorusuna cevap bulma fonksiyonunu yerine getirir¹³. Toplumbilimleri incelediği konular bakımından doğa bilimlerinden farklıdır, konusu canlı varlıklardan yalnız insanı ve insanın içinde bulunduğu kurum ve grupları içerir¹⁴. Bu alıntılar ışığında bakılınca ağız araştırmaları bir bilim alanıdır, insana özgü dili araştırıp incelediği için incelediği konular bakımından toplumbilimlerine girer.

Yöntembilimde veri toplama ile ilgili beş uygulama vardır¹⁵. Ağız araştırmalarında görüşme yöntemi kullanılır.

¹² Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara 1991, s. 7.

¹³ Ali Doğan Arseven, Alan Araştırma Yöntemi İlkeler, Teknikler, Örnekler, Ankara 2001, s. 11.

¹⁴ Muzaffer Sencer ve Y. Sencer, Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim, Ankara 1978, s.4.

¹⁵ Halil Seyitoğlu, Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı", İstanbul 2000, s. 37.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Seyitoğlu, araştırmaları nedensellik yönünden “deney, tanıtma, istatistik ve alan araştırmaları biçiminde” sınıflar. Bu sınıflamaya göre ağız araştırmaları alan araştırmaları içinde yer alır. Sosyal bilimler için alan araştırması demek araştırmacının incelenen kişilerin dünyasına girmesi, kısa ya da uzun bir süre, onların gerçek yaşantılarına katılması demektir. Ağız araştırmalarının veri toplama basamağını oluşturan alan araştırmalarının derleme adımı ağız araştırmacısı, inceleyeceği ağız konuşanların yaşamlarını kısa süreli paylaşan katılımcıdır.

Zeynep Korkmaz, 1940’dan sonra yapılan Anadolu ağızları çalışmalarını derleme, derleme-araştırma ve araştırma çalışmaları olmak üzere üç madde altında toplar¹⁶.

Günümüzde Türkiye Türkçesi Ağızları çalışanları çalışma yöntemi bakımından iki grup oluşturmaktadır.

Birinci grup araştırmacılar seçtiği inceleme alanında konuşma kayıtları olarak derleme çalışmaları yapar. Derlediği konuşmaları metinleştirir. Bunlardaki ağız örneklerini ses bilgisi, biçim bilgisi, sözcük bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi, sözlük bilgisi, dizin, söz varlığı, ağız atlası bakımından inceleyerek isterse sonuna bir sözlük ekler. Çalışmalar bilgisayarla yapılmaya başlandıktan sonra çalışmalara sözlük yerine dizin eklenmektedir.

İkinci grup araştırmacılar, birincilerin yaptığı çalışmalardan ses, yapı, sözcük, lehçe tabakalaşmaları, ağız sınıflamaları, atlas önerileri gibi daha özel sorunlar üzerine incelemeler yaparlar. Sözelimi Zeynep Korkmaz “Batı Anadolu Ağızlarında Aslı Vokal Uzunlukları”¹⁷, Ahmet Caferoğlu Anadolu ve Rumeli ağızlarını bölgelere ayırmıştır¹⁸. Tuncer Gülensoy, “Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki”¹⁹; Tietze, Etimolojik çalışmalar yapmıştır²⁰.

Her iki tip araştırmacılarının da ağız araştırmalarına katkıları büyüktür. Ancak ikinci araştırmacıların doğru sonuca ulaşabilmeleri

¹⁶ Zeynep Korkmaz, 1975-1976, s. 143-172.

¹⁷ Zeynep Korkmaz, “Batı Anadolu Ağızlarında Aslı Vokal Uzunlukları”, TDAY, Ankara 1953.

¹⁸ Ahmet Caferoğlu, Die anatolischen und rumelischen Dialecte, Philologiae Turcicae Fundamenta I, Wiesbaden 1959, s. 239-260.

¹⁹ Tuncer Gülensoy, “Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki”, Türk Kültürü Araştırmaları, XXIII/1-2, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hâtrısına Armağan, 1985, s. 281-296.

²⁰ Andreas Tietze, Wörterbuch der griechischen, slavischen, arabischen und persischen Lehnwörter im Anatolischen Türkisch Anadolu Türkçesindeki Yunanca, İslavca, Arapça ve Farsça Ödünçlemeler Sözlüğü, Derleyen: Mehmet Ölmez İstanbul 1999, 280 s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

için birincilerin gerçekten belli bir alan araştırması yapma ve inceleme sonuçlarını belirleme standardını yakalamaları gerekmektedir. Oysa günümüzde aynı alanda yapılan birden fazla çalışmada bile birbiriyle çelişen uygulamalar ve bilgiler bulunmaktadır²¹. Bu durum ikinci çalışanların emeklerini boşa çıkarabilir, bilimi yanıltabilir. Onun için bütün bilim alanlarında olduğu gibi ağız araştırmaları çalışmalarında da belli bir disiplin gerekmektedir. Yerine göre kimi bilim alanlarıyla disiplinler arası işbirliği gerektirmektedir.

Sonuçta Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmaları derleme ve metinleştirme aşamasında alan araştırmasıdır. İnceleme aşamasında dilbilgisinin ses bilgisi, biçim bilgisi, sözcük bilgisi, cümle (dizim) bilgisi, anlam bilgisi, söz varlığı bilgisi ve sözlük bilgisi, dizin bilgisi, dilbilgisel ayrışıklı dizin bilgisi alanlarının tümünü kapsayan bir bilimsel araştırmadır. Araştırmacı derleme metinlerini kullanarak bunlardan biri ya da birkaçı üzerinde çalışır. Ayrıca derleme metinleri dilbilim, halkbilim, toplumbilim gibi pek çok bilim alanında malzeme olarak kullanıma açıktır.

Dilimiz atalarımızdan bize, bizlerden torunlarımıza aktarılacak olan en kalıcı mirastır. Bu mirasın içinde yalnızca dil değil o dili konuşan ulusun tarihinden, kültüründen süzülüp gelmiş pek çok özellik bulunmaktadır. Bu söz varlıklarının, biçim birimlerinin kimileri apaçık kendini gösterirken kimileri kozasındaki ipek böceği gibi gizlidir. Bu gizler ancak dil uzmanlarının çalışmalarıyla aydınlığa çıkacaktır. Ağız araştırmaları bu yüzden önemlidir.

Türkiye Türkçesi ağızları çalışmalarının yaklaşık 150 yıllık bir geçmişi vardır. 1867 yılında Avrupalı doğubilimciler tarafından başlatılmıştır. 1940'tan sonra yerli araştırmacılar da alana girer.

Gülensoy ve Alkaya'nın 2003 yılında çıkardıkları "Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası"nda 2203 çalışma adı geçmektedir. Bu bibliyografya 2000 yılına kadar yapılan çalışmaları içermektedir. 2000'den bu yana onlarca çalışmanın yapıldığı da bir gerçektir. Ancak alanda çalışanların bildiği bir gerçek, bu çalışmaların hiç birinde diğeri ile aynı yöntemin kullanılmamasıdır.

Günümüze kadar yapılan Türkiye Türkçesi Ağızları çalışmaları türlü yönlerden eleştirilmiş ancak yapılacak ağız çalışmalarının başlangıcından bitimine kadar çalışma basamakları üzerine bir yöntem geliştirilmemiştir. "Türkiye Türkçesi Ağız

²¹ krş. Aytan Aşan, Eskişehir Ağzı, Ankara Üniversitesi DTCF mezuniyet tezi, Ankara 1960.; Hülya Pilâncı, Eskişehir Yöresi Ağızları, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi, Kayseri 1991.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Araştırmaları için Bir Yöntem Denemesi” ile böyle bir eksiğin doldurması amaçlanmaktadır.

Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları için Bir Yöntem Denemesi

Bilimsel çalışmalar, belli bir düzenle çalışma gerektirir. Karasar’a göre “*Bilimin temel işgörsü; doğa olaylarını, toplumsal yaşamla ilgili olguları, teknolojideki gelişmeleri betimlemek, açıklamak, tanımlamak, yordamalarda bulunmak ve kontrol etmektir*²²”. Dil araştırmaları bunlar içinde yaşamla ilgili olgulara girer; dili betimler, açıklar, tanımlar, yordamalarda bulunur. Dil araştırmaları içinde bir inceleme alanı olan ağız çalışmaları, üst ve alt başlıkların belirlenmesi ve her biri üzerinde ayrı ayrı çalışılması, çalışmaların raporlaştırılması ile varlık bulan çalışmalardır. Şimdiye dek yapılan ağız çalışmaları deneyimlerinden yola çıkıldığında, ağız çalışmaları yapmak için iç içe birkaç program yapmak yani çalışmayı projelendirmek gerekir. Bu çalışma ile proje plânı için tarafımdan bir taslak önerilmektedir.

Ancak proje hazırlıklarına başlamadan önce “bilgi alanında bilinmesi gereken bilgiler” tamamlanmalı yarım yamalak bilgilerle ağız araştırması projesi hazırlanmamalıdır. Her çalışmada olması gerektiği gibi ağızları çalışmalarında da birtakım çalışma basamaklarının olması gerekmektedir. Çalışmamda basamak sayısı şimdilik on üç olarak belirlenmiştir. Ayrıca basamaklar içinde toplam on bir adım bulunmaktadır. Adımlar da kendi içlerinde üst ve alt başlıklar içermektedir.

1. Bölüm:

- Birinci Basamak: Karar Verme
- İkinci Basamak: Projeye Ad Verme
- Üçüncü Basamak: Projenin Amacını Belirleme
- Dördüncü Basamak: Projeyi Sınırlandırma
- Beşinci Basamak: Projenin Adımlarını Belirlemek
- Altıncı Basamak: Projenin Adımlarını Olası Zaman Dilimlerine Oturtmak
- Yedinci Basamak: Çalışmaya Başlamak

²² Niyazi Karasar, age, s. 7.

2. Bölüm:

- Sekizinci Basamak: Alanda Çalışmak
- Dokuzuncu Basamak: Metinleştirmek
- Onuncu Basamak: Metin Üzerinde Çalışmak

3. Bölüm

- On Birinci Basamak: Çalışmayı Yayına Hazırlamak
- On İkinci Basamak: Çalışmayı Gözden Geçirmek
- On Üçüncü Basamak: Yayınlamak

I. BÖLÜM

Birinci Basamak: Karar Verme

Projenin en önemli basamağıdır. Araştırmacı çalışma için bilgi, zaman, çalışma isteği ve maddi olanaklar olarak hazır olup olmadığına karar vermelidir. Karar aşamasından hemen sonra Bilgisayarda masa üstüne bir klasör açarak içine çalışma, alıntılar, listeler, içindekiler, kısa bilgiler, kaynaklar gibi dosyalar açmalı; çalışma boyunca ilgili dosyalara notlar almalıdır. Bu notlar gerektiğinde kullanılır.

İkinci Basamak: Projeye Ad Verme

Bütün araştırmaların bir başlığı (adı) olmalıdır. Bu başlık konuyu kapsayacak uzunlukta ve nitelikte konmalıdır. Örneğin Eskişehir’de yapılacak bir araştırmanın adı “Eskişehir Ağzı” olamaz, çünkü Eskişehir’de bir ağız yoktur. Bu durumda proje başlığı araştırma konusunu kapsamaz. Eskişehir’de yapılacak bir araştırmanın adı “Eskişehir Yöresi Ağzları” da olamaz, çünkü bu başlık çok kapsamlıdır. Eskişehir yöresi ağzları ile ilgili bir projenin başlığı projede yer alacak belli bir yöredeki ağzları kapsayacak özellikte olmalı, projenin adını okuyan ya da duyan içeriğini tahmin edebilmelidir. Örneğin Eskişehir Türkmen Ağzları²³, Eskişehir İli Mihaliççik İlçesi ve Yöresi Ağzları²⁴, Eskişehir İli Alpu İlçesi Merkez Ağzları²⁵ bu özelliklere sahip proje adlarıdır.

²³ Canan İleri, Eskişehir Türkmen Ağzları, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, ISBN 978-975-6002-03-02, Lefkoşa 2008.

²⁴ Canan İleri, Eskişehir İli Mihaliççik İlçesi ve Yöresi Ağzları, Türk Dil Kurumu Yayınları: 940, ISBN 978-975-16-2082-8, Ankara 2008.

²⁵ Canan İleri, Eskişehir Alpu İlçesi Merkez Ağzları Metinler-İnceleme-Dilbilgisi Ayrışımı Dizini, Ankara 2009.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Üçüncü Basamak: Projenin Amacını Belirleme

“Araştırmalar amaçları yönünden temel ve uygulamalı diye ikiye ayrılır. Temel araştırmalar olaylar arasındaki ilişkileri keşfetmek ve teori geliştirmek amacını taşırlar²⁶” Her projede amaç açıkça belirtilmelidir. Amacın alanında yapılmış diğer çalışmalara katkıda bulunması, gelecekte yapılacak çalışmalara yeni ufuklar açması ve toplumsal yarar sağlaması gerekmektedir.

Dil, bir toplumun kültür hazinelerini diğer bir topluma anlatabilmenin, gösterebilmenin en kısa yoludur. Ağızları çalışmalarında, araştırmacının soruları aynı zamanda örneklem toplumun doğumdan, ölüme, dış çıkarmaktan evlenmeye tüm yaşam öyküsünü, inançlarını, ibadetlerini, folklor ve edebiyatlarını verir. Toplumlar bilinmeyene kaygı ile yaklaşırken bilinene hoşgörü ile yaklaşır. Türkiye Türkçesi ağızları çalışmaları işte bu sır perdelerini araladığı için Anadolu insanını birbirine yaklaştırırken yeryüzündeki diğer insanları da Anadolu insanına yaklaştırır.

Çağdaş dünyada üzerinde önemle durulan bir konu da kültür zenginliğidir. Eski toplumlar bir diğerini kendi gibi yaşamaya, kendi gibi ibadete, kendi gibi düşünmeye zorlamıştır. Kendi kültürünü yaymak için görevli misyonerler bir diğer kültürü kötü ve sakıncalı göstermiştir. Savaşlar sonucu alınan yerlerin halkı toplu katliamlarla, sürek avlarıyla yok edilmiştir. Oysa günümüzde kültür çeşitliliği, kültür zenginliği için Birleşmiş Milletler gibi, Avrupa Birliği gibi toplumsal kuruluşlar kurulmuştur. Bu topluluklardaki her ulusa, dili ve kültürüyle yeni bir zenginlik olarak bakılmaktadır. Ağız incelemelerinde, bizi içte ve dışta başkalarıyla bütünleştirecek pek çok bilgi saklıdır.

Dördüncü Basamak: Projeyi Sınırlandırma

Projenin sınırları, kapsamı proje plânlanırken çizilmelidir. Proje kapsamı, proje süresi ile yakından ilgilidir. Bir yıllık süresi olan bir projenin çalışma kapsamı ile üç yıllık süresi olan bir projenin çalışma kapsamı aynı olmaz. Bir ağız Araştırmacısı ya çalışacağı coğrafyayı ya da etnik grubu sınırlamalıdır. Örneğin İleri'nin Eskişehir İli Mihaliççık İlçesi ve Yöresi Ağızları'nda çalışma coğrafya olarak sınırlandırılmışken Eskişehir Türkmen Ağızları'nda çalışma etnik bir grup ile sınırlandırılmıştır. Bir bakıma her iki sınırlandırmanın da coğrafya ile ilgisi de vardır. Örneğin Eskişehir Türkmen Ağızları çalışmasında Tatar köyü ile komşu olan bir Türkmen köyünün ağzında Tatarca birkaç sözcük belirlenirken yan

²⁶ Halil Seyitoğlu, age, s. 18.

yana birkaç Türkmen köyünün ağız özelliklerini daha iyi koruduğu görülmüştür. Aynı şekilde Eskişehir merkezine yakın köylerdeki Türkmenlerin ağız özellikleri, merkezden uzak olanlardan farklı çıkmıştır. Bu durum, ağız araştırmacılarının örneklem olarak alacağı köylerin seçiminde göz önünde bulundurulmalıdır.

Projenin kapsamı, sınırı yalnızca incelenecek etnik grupla ya da coğrafya alanı ile ilgili değildir, içerik ile de ilgilidir. Örneğin Zeynep Korkmaz'ın Güney Batı Anadolu Ağzları çalışması yalnızca derleme ve fonetik çalışma ile sınırlandırılmışken, Nevşehir ve Yöresi Ağzları çalışması geniş bir tarih bilgisini, fonetik ve morfolojik incelemeyi de içerir. Ahmet Caferoğlu'nun kitap çalışmalarının çoğu yalnızca derleme ile sınırlı kalmıştır. Caferoğlu bu eksikliği makaleler ile tamamlamaya çalışmıştır.

Beşinci Basamak: Projenin Adımlarını Belirlemek

Bilim, geçerli kabul edilmiş sistemli bilgiler bütünüdür. Bilim, var olan şeyleri betimleyerek 'Nedir?' ve 'Niçin?' sorusuna cevap arar²⁷. Bilim, kendine özgü belli bir amacı gerçekleştirmek bakımından diğer bilgilerden ayrılır. Bu amaca giden yol kısa değildir. Bilim sabır ister. Projenin ikinci basamağında projenin çalışma düzeninin adımları yer alır. Bunlar da aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Birinci Adım: Kaynak Taranması Yapmak
- İkinci Adım: Ağzı Derlenecek Alanı Belirlemek
- Üçüncü Adım: Alan Araştırmasının Ön Hazırlıklarını Yapmak
- Dördüncü Adım: Alanda Çalışmak, Ses Kayıtları Yapmak
- Beşinci Adım: Ses Kayıtlarını Çözümlmek
- Altıncı Adım: Çözümlemiş Ses Kayıtlarından Metinler Oluşturmak
- Yedinci Adım: Metinlerden Dilbilgisi Ayrışımı Dizin Çalışması Yapmak
- Sekizinci Adım: Oluşturulmuş Metinler Üzerinde Ses bilgisi, Biçim bilgisi, Sözcük Bilgisi, Cümle Bilgisi, Anlam Bilgisi, Sözlük Bilgisi, Söz Varlığı, Ağız Atlası İncelemeleri Yapmak

²⁷ Ali Doğan Arseven, age, s. 11.

-
- Dokuzuncu Adım: Yapılan İncelemelerden Sonuç Bilgileri Çıkarmak
 - Onuncu Adım: Çalışma İçeriğine Kitap Düzeni Vermek
 - On Birinci Adım: Çalışmayı Kitap Formatına Sokmak

Altıncı Basamak: Projenin Adımlarını Olası Zaman Dilimlerine Oturtmak

Bütün çalışmalarda olduğu gibi ağız çalışmaları projeleri için de bir çalışma takvimi yapılmalı, bu takvim aksatılmamalıdır. Proje dar bir zamana sıkıştırılmamalı, fakat projeyi çok uzun bir zamana yaymak da olmaz. Olası gecikmeler düşünülmeli fakat keyfi gecikmelere fırsat verilmemelidir. Örneğin Çalışma Takvimi'nde ilk sırada kaynak taramasına yer verilmeli bu süre iki haftayı geçmemelidir.

Yedinci Basamak: Çalışmaya Başlamak

Beşinci basamaktaki birinci, ikinci, üçüncü adımları kapsar. Araştırma ekibinin kurulması; alandaki görüşme yerlerinin, alana yapılacak gezilerin sayısının belirlenmesi, görüşülecek kişilerin, konaklama yapılacak yerlerin seçilmesi; ulaşım aracının, giyecek, yiyecek ve içeceklerin, ses ya da görüntülü ses kayıtları alırken kullanılacak araç ve gereçlerin hazırlanması ve yedeklenmesi gibi.

Birinci Adım - Kaynak Taranması Yapmak: Ağız çalışmaları yapmak için öncelikle “bilgi alanında bilinmesi gereken bilgiler” tamamlanmalı yarım yamalak bilgilerle ağız araştırması projesi hazırlanmamalıdır. Bilgi ancak kaynaklarından beslenir. Kaynak taraması birkaç koldan yapılabilir:

- Eldeki çalışmaların “Kaynaklar” bölümü
- Kütüphane katalogları
- Üniversitelerin yayınları
- Yayınlanmış bilgi şöleni (sempozyum) ya da çalıştay kitapları
- Türkiye için Yüksek Öğretim Kurumu
- İnternet ortamı

Kaynaklar kitap, dergi ya da makale türündedir. Bunlar içinden kullanılacaklara karar verirken araştırmacının birtakım ölçütleri olmalıdır. Seçilen kaynaklar Türkiye Türkçesi Ağızları

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

çalışmalarına yeni bakış açıları kazandıranlardan olmalı. Bu anlamda örneğin araştırmacı bu alandaki ilk çalışmaların yalnızca derleme çalışmaları olduğunu bilmeli. Zeynep Korkmaz'ın bu çalışmalara ses bilgisel (fonetik), biçim bilgisel (morfolojik) ve yerel tarihle ilgili bilgiler eklediğini bilmeli. Sonra bu ses bilgisel ve biçim bilgisel çalışmalara sözcük bilgisel ve cümle bilgisel çalışmaların eklendiğini, son çalışmalarda dizinlerin yer aldığını bilmeli ve kaynaklar arası farkları görebilmeli.

Yararlanılacak dergilerin en önemlilerinden ikisi yine Türk Dil Kurumu'nun yılda bir çıkarttığı Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten) ile ayda bir çıkarttığı Türk Dili dergisidir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınlarından Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yayınlarından Türkoloji Dergisi ilk akla gelenler ve Türkiye Türkçesi Ağzı üzerine yıllardır yayın yapan dergilerdir. Üniversitelerin bütün yurt çapına yayılmasından sonra, özel üniversitelerle birlikte pek çok üniversitenin Eğitim, Edebiyat ya da Fen Edebiyat Fakültelerinde yayınlanan dergiler ve illerde kültür derneklerinin çıkardığı dergiler de göz ardı edilmemelidir. Örneğin Eskişehir'de çıkarılan Emel Dergisi Kırım'dan göçen Kırım Tatarlarının dilleri, gelenekleri ve kültürleri ile ilgili çok önemli bilgiler içerir. Yine Eskişehir Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayın Kurulunun çıkardığı Kırım Postası Dergisi de günümüzde Emel'e benzer bir dergidir.

İnternet, araştırmacılarının işini çok kolaylaştırmıştır. İnternet'ten birçok kaynağa ve dergilere ulaşılabilir. Günümüzde, artık Turkish Studies gibi yalnız İnternet üzerinden yayın yapan dergiler vardır. İnternette yararlanırken kimi sitelerdeki bilgi kirliliğini de dikkate almak gerekir.

İkinci Adım - Ağzı Derlenecek Alanı Belirlemek: Araştırma projesinin en önemli adımıdır. Araştırmanın geleceği bu adıma bağlıdır. Bu adım da kendi içinde birtakım alt adımlara ayrılır.

- Araştırması için alan seçme
- Alanın tarihi ile ilgili bilgileri toplama
- Alanın coğrafyası ile ilgili bilgileri toplama
- Harita üzerinde örneklem yerlerini işaretleme
- Örneklem yerlerinin seçiminde göz önüne alınacak ölçütler
- Ulaşım

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Araştırması için Alan Seçme

Ağız çalışmak yorucu bir iştir. Çalışmaya karar vermeden önce araştırmacı, araştırmak için seçtiği alanda daha önce çalışılıp çalışılmadığını araştırmalı; olanları iyice taramalıdır. Çalışılmış alan yeniden çalışıldığında da elbette yeni bulgularla karşılaşılır, ancak Türkiye Türkçesi ağız alanları içinde bunca el değmemiş alan varken çalışılmış alanları ikinci kez çalışmak zamanı boşa harcamak olur.

Ağız çalışmalarında çalışma alanının seçimi kadar alan sınırlarının belirlenmesi kararı da çok önemlidir, çalışma başladıktan sonra bu sınırlar pek değiştirilmez; çünkü bu alan bütün çalışma projesine oturtulacak, taranan kaynaklardan doğrudan yararlanılabileceklere bu alana göre karar verilecektir. Araştırma alanı seçiminde, örneğin Ahmet Caferoğlu bölge seçmiştir. Zeynep Korkmaz'ın Güney Batı Anadolu Ağızları çalışmasında inceleme alanı bir bölge iken²⁸, Nevşehir ve Yöresi Ağızları çalışmasında inceleme alanı Nevşehir ili²⁹, Bartın ve Yöresi Ağızları çalışmasında ise inceleme alanı bir Bartın ilçesi ve yöresidir³⁰. Canan İleri'nin Eskişehir Alpu İlçesi Merkez Ağızları'nda çalışma alanı yalnızca ilçe merkezi ile sınırlanmış, köyleri alınmamıştır³¹.

Alanın Tarihi ile İlgili Bilgileri Toplama

Çalışma alanı belirlendikten sonra plânlamada ilk sırayı, alanın tarihi ile ilgili bilgileri toplama alacaktır. Araştırılan bölge tarihi ile ilgili en güzel çalışma örneği, Zeynep Korkmaz'ın Nevşehir Yöresi ve Ağızları çalışmasının ilgili bölümüdür. Belgelere dayalı verilen bilgiler, tarihçilere de iyi birer kaynak olmuştur.

Araştırmacı, araştırma alanının tarih bilgilerini tarih kitaplarında ya da ansiklopedilerde bulamayabilir. Bu durumda seyahatnameler, şehir tanıtım kitapları gibi yazılı kaynaklar; kalıntı mezarlar, evler, diğer yapılar; buluntu kap kacak gibi ev eşyaları, paralar, giysiler, süs eşyaları, at koşumları, tarlada, bağda, bahçede, günlük yaşantıda kullanılan araçların günümüze ulaşanlarından yararlanılabilir. Yörede bulunan tekke, zaviye, derbent, çeşme, han, hamam, değirmen, köprü gibi eserler; onları kullanan kurum ve kuruluşlardan kalan kayıtlar bize yörenin yerleşime açık olduğu yıllar için ipucu verir. Yine eski fermanlar, emirler, vakıf ve mahkeme kayıtları, nüfus sayımları, görevlendirme belgeleri gibi belgeler

²⁸ bkz. Zeynep Korkmaz, Güney-Batı Anadolu Ağızları, Ankara 1994-1.

²⁹ bkz. Zeynep Korkmaz, Nevşehir ve Yöresi Ağızları, Ankara 1994-2.

³⁰ bkz. Zeynep Korkmaz, Bartın ve Yöresi Ağızları, Ankara 1994-3. [İncelemenin yapıldığı yıllarda Bartın bir ilçedir.]

³¹ bkz. Canan İleri, 2008-2.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

önemlidir. Varsa; eski şehrengizler, salnameler, bugünkü il yıllıkları yöre tarihini belgelemekte kullanılır. Ayrıca yörede yetişen ünlü kişiler ve yaşam öyküleri araştırmacılara o yerin yerleşme tarihini belirlemede, belgelemede yardımcı olur³². Günümüzde İnternette bulunabilen bilgiler de alanın tarihine ışık tutabilir.

Alanın tarihi hakkında bilgi toplanması yerleşim yeri seçimimize katkıda bulunur. Çevrede bulunan cami, çeşme, kemer, köprü, han, derbent gibi eserlerden yöre halkının yöreye yerleşme tarihleri az çok kestirilebilir. Eski yerleşim birimlerine gidilerek derlenen metinlerde dil gizlerini bulma olasılığının yüksek olduğu düşünülür. Kimi yerleşim yerlerinin tarihi bellidir. 19. yüzyılın çalkantılı Avrupa'sından Anadolu'ya doğudan, batıdan ve kuzeyden pek çok göç olmuştur. Kafkasya'dan, Kırım'dan, Romanya'dan, Bulgaristan'dan, Yugoslavya'dan, Yunanistan'dan gelen Türk ve Türk olmayan halklar Anadolu'da pek çok yeni yerleşim birimi yaratmışlardır. Ortalama 100-125 yıllık bu yerleşim birimlerinde konuşulan Türkçe ağzların içinde de ağız araştırmacıları için çok değerli hazineler saklanmaktadır.

Bir ağız araştırmacısı gideceği yerleşim birimlerini seçerken yukarıda sayılan tüm özellikleri dikkate almalıdır.

Alanın Coğrafyası ile İlgili Bilgileri Toplama

Araştırma alanının coğrafya bilgilerinin hepsi değilse bile yeteri kadarının bilinmesi iyidir. Bu, araştırmacıya hem ulaşımında hem de alandaki insanları konuşturmak için hazırlanan soruların zenginleştirilmesinde katkı sağlar.

Harita Üzerinde Örneklem Yerlerini İşaretleme

Ağız araştırmalarının tarih, coğrafya bilgileri harita ve fotoğraflarla desteklenmelidir. Ağız araştırmacısı için bölgenin üç haritasının olması gerekir; siyasi harita, fiziki harita, karayolları haritası. Ağız çalışmalarında, gidilmesi düşünülen köyler, haritaların her biri üzerinde ayrı ayrı işaretlenir. Bu haritaların üçü de çok önemlidir ve çalışma bitiminde basılacak kitapta üçü de yer almalıdır. Eğer varsa ve yararlanıldı ise tarih haritalarının da çalışmaya eklenmesi gerekir.

Araştırmacı alana gideceği günleri plânlarken her araştırma gezisi için yol üzerinde ama özellikleri farklı üç köy seçmelidir. Köylerden biri gidiş yolu üzerinde, ikincisi o gezi için gidilecek en

³² Canan İleri, 2008-2, Giriş, LIX-LXXV.

son noktada, üçüncüsü da dönüş yolu üzerinde olmalıdır. Bu demektir ki gidiş yolu ile dönüş yolu ayrı olmalıdır.

Haritalar bu sorunları çözmeye yarar.

Örneklem Yerlerinin Seçiminde Göz Önünde Bulundurulacak Ölçütler

Örneklem yerleri seçerken göz önünde bulunduracağımız ölçütler olmalıdır. Bunlardan birkaçı şunlar olabilir:

- Seçilecek ilçe/köy şehir merkezine çok yakın olmamalı ya da merkez ile ilişkisi sık olmamalı.
- Seçilecek köyün tarihi özellikleri olmalı.
- Seçilecek ilçenin/köyün göç alıp almadığı dolayısıyla etnik yapısı bilinmeli.
- Seçilecek ilçenin/köyün okur-yazar oranı düşük olmalı.

Bu özelliklerin hepsini araştırmacı bilemeyebilir, bu durumda araştırmacı yöreyi bilen birilerinden yardım almalıdır.

Ulaşım: Türkiye Türkçesi Ağızları çalışmalarının gider tutarı bir hayli kabarıktır, bütçedeki aslan payı ulaşımaya aittir. Araştırmacı alana gitmek için ya o ilçenin/köyün il ile bağlantısını kuran bir toplu taşıma aracını ya da kendi özel aracını kullanır.

Toplu taşıma aracını kullanmanın iki sakıncası vardır. Birincisi; bir çıkışta ancak bir yerleşim birimine gidilebilir. İkincisi; çoğu köylerde ilçe merkezine ya da il merkezine günde bir, hatta kimi köylerde haftada bir, iki sefer yapılmaktadır. Bu durumda gidilen köyde en az bir gece kalmak gerekir. Böyle bir durum hem her yerleşim yeri için barınma sorununu, beslenme sorununu beraberinde getirir hem de araştırma için uzun bir süre kaybı demektir.

Araştırmacının varsa kendi özel aracını kullanması iyi olur. Yakıt gideri masrafı arttırabilir ama iyi bir ulaşım plânı yapıldı ise hem bir günde en az üç yerleşim yerine ulaşabilir hem de akşam eve geri dönülerek barınma sorunu yaşamamış olur. Hafta sonu için plânlanmış bir araştırma gezisinde bir gece için barınma ayarlanmışsa gidilecek yerleşim yeri sayısı altıya çıkarılabilir. Gidilecek yerler seçilirken yol bağlantılarına da dikkat edilmelidir.

Üçüncü Adım - Alan Araştırmasının Ön Hazırlıklarını Yapmak: Bir ağız araştırması yapmaya başlamadan önce araştırmada kullanılacak araç ve gereci hazırlamak, yedeklenmek gerekir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Araç-Gereç Hazırlığı: Araştırmada kullanılacak malzemeler araçlar ve gereçler olmak üzere iki türdür. Bir ağız araştırmacısının alana çıkmadan, derleme yapmaya başlamadan önce araştırmada kullanılacak araç ve gereci tanıması gerekir.

Araçlar: Ağız araştırmalarında ses kayıt aracı, bilgisayar, video, kaset, CD, taşıyıcı bellek, mikrofon, piller, pil dolum aracı, haritalar, proje günlüğü, proje dosyası araştırmacının araçları yer alır.

Ses Kayıt Aracı (Teyp): Eskiden ağız çalışmalarında metinler, bir yandan kaynak kişi konuşurken diğer yandan derleyicinin not etmesi yöntemiyle derlenmekteydi. Sesi bir araçla ilk kaydeden Zeynep Korkmaz'dır. Zeynep Korkmaz plâğa kayıt yapmıştır. Zamanla plağın yerini ses kayıt araçları, MP3'ler, bilgisayarlar, CD'ler ve videolar almıştır.

Bilgisayar: Bilgisayarın geçmişi 1642 yılında Fransız Blaise Pascal tarafından yapılan hesap makinesine dayanmaktadır. Bugünkü anlamda ilk bilgisayar 1890'da Amerika'da Hermann Hollerith tarafından yapılmıştır. Onu, Howard Hathaway Aiken'in 1937'de yaptığı yarı elektronik devrelerle kullanılan, logaritma ve trigonometri işlemlerini de yapan Mark 1 bilgisayarı izler. II. Dünya Savaşı sürecinde, ordu daha hızlı bilgisayarlara gereksinim duyunca 1945 yılında bugünkü çiplerin atası sayılan elektron tüpleri ve RAM (Random access memory) bellek kullanılmaya başlandı. 1960'lı yıllardan sonra elektron tüplerinin yerini önce transistorlar, daha sonra yüzlerce transistorun birleşimi olan ente gre devreler sonra da mikroçipler aldı. İlk bilgisayar 167 m²'lik bir alan kaplarken şimdiki cebe sığacak kadar küçülmüş ve hızları çok artmıştır. Bilgisayarlar kişiselleşip Personal Computer (PC) adını almış, İnternetin yaygınlaşmasıyla bilgisayarın önemi daha da artmıştır³³. Bilgisayar ile ağız araştırmaları hız kazanmıştır.

Video: İlk video, 1920'lerin sonlarında televizyonu bulan John Logie Baird tarafından yapılır. Baird, ilk kaydını sıradan bir 78'lik plâk üzerine bir televizyon programı ile yapar. Daha sonraları plâğın yerini sinema filmleri alır. 1960'larda videobantlar ortaya çıkar. Günümüzde video kayıtlarının pek çoğu magnetik bant üzerine yapılır. 1970'lerde Video evlere girer. Videolarda en yaygın kullanılan iki kayıt sistemden biri Matsushita şirketinin geliştirdiği VHS sistemi, diğeri Sony şirketinin geliştirdiği Betamax sistemidir. Bir video disk saniyede 30 kez döner. Bu hız uzunçalar plaktan (LP) çok daha fazladır. Lazer ışınıyla okunan bir video disk, binlerce kez

³³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgisayar%C4%B1n_tarih%C3%A7esi

kullanılabilen ideal bir bilgi deposudur. Video disklerle kaydedilen bilgiler, görüntüler binlerce yıl dayanabilir³⁴.

Bu özelliklerinden ötürü video ağız araştırmalarında kullanılmaya çok uygundur. Videolar konuşma dışında bakışları, yüz ifadeleri gibi çok daha ince ayrıntıları da değerlendirme olanağı verdiğini belirterek araştırma yapacaklara yol gösterir³⁵. Video çekimlerinde video ile birlikte çekim yapabilmek için kamera, görüntü kasetleri, enerji kabloları ya da pilleri gereklidir.

Kaset: Fransızcada küçük kutu anlamında olan kaset, manyetik ses kayıt ortamıdır. İyi ses kalitesi, anında kayıt ve saklama gibi özellikleri nedeniyle 1960'lardan 1990'ların sonuna kadar bilgisayarlarda kullanıldı³⁶. Ağız araştırmalarında derlenen sesler, bilgiler kasetlerle saklandı.

CD: Hızlı gelişen teknoloji sonucunda kasetlerin yerini, kasetlerin saklayabileceği bilginin birkaç katı bilgi saklayabilen CD'ler aldı. CD, İngilizce "Compact Disc" sözcüklerinin baş harflerinden oluşan bir kısaltmadır. CD'ler sayısal ve sözel verilerin makineler tarafından okunabilir bir şekilde depolanabildikleri standart ortamlardır. Teyplerden daha hızlı ve daha uzun süreli bilgi depolaması yapabilirler³⁷. CD'ler ağız çalışmalarında sesleri, bilgileri ve görüntüleri kaydederek saklamakta kullanılır.

Taşıyıcı Bellek: Sabit bilgisayar belleğinin taşınabilir olanı taşıyıcı bellek (Flash Disk), veri depolama aracıdır. Bunlar her bilgisayara takılabilir ve hızlı olduğundan dosyaları kolayca taşımaya yardımcı olur³⁸.

Taşıyıcı bellek, ağız çalışmalarındaki sesleri, bilgileri ve görüntüleri kaydederek saklamakta kullanılır. Taşıyıcı Bellek üzerinde çalışma da yapılabilir.

Mikrofon: Ses sinyallerini (akustik enerjiyi) elektrik sinyallerine çeviren elemanlara mikrofon denir. Mikrofonların en önemli bölümü diyafram denen esnek zar hava ortamında ilerleyen ses dalgalarının oluşturduğu basınç ile titreşir. İlk icat edildiğinden bu

³⁴ <http://www.nuveforum.net/1740-genel-kultur-v/72367-video-nedir/>

³⁵ Nuri Yüce, "Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmalarında Karşılaşılan Bazı Genel Problemler", Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştay Bildirileri 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa, TDK, Ankara 2009, s. 855-863.

³⁶ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kaset>

³⁷ <http://www.maxicep.com/yararli-bilgiler-ve-digerleri/bilgisayar-donanim-yazilim-internet-hakkinda-yararli-bilgiler-170052.html>

³⁸ <http://teknoyazar.wordpress.com/2008/08/05/flash-bellek-nedir-ne-ise-yarar/>

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

yana dinamik (bobinli, manyetik) mikrofonlar, kondansatörlü mikrofonlar, kristal mikrofonlar, elektret (elektriklenebilen) mikrofonlar ve karbon tozlu mikrofonlar olmak üzere beş türlü mikrofon üretilmiştir³⁹. Bunlar içinde kaliteli ses kaydına yarayan kondansatörlü mikrofonlardır. Ağzı araştırmaları için kullanılması uygundur.

Piller: Pil, kimyasal enerjinin depolayan ve elektriksel bir forma dönüştüren bir aygıttır. Bilinen en eski pil, M.Ö. 250 ve M.S. 640 tarihli Bağdat pilleridir. 1800 yılında İtalyan fizikçi Alessandro Volta tarafından pile elektrik akımı eklenir. Piller kullanılan araca göre değişik türde ve boyuttadır. Ses kayıt aracının pil yapısı ile bilgisayarın pil yapısı aynı değildir. Dizüstü bilgisayarlarda Lityum-iyon pil kullanılır⁴⁰.

Ses kayıt araçlarında kullanılacak piller iki türdür; bir kullanımlık piller ve yeniden kullanılan piller. İlk ses kayıt araçlarının pilleri büyüktü, araçlar küçüldükçe pilleri de küçüldü. Artık mercimek tanesi büyüklüğünde güneş enerjisi ile çalışan piller var. Piller, önemli araştırma malzemelerindedir.

Araçlar için bir başka enerji kaynağı da elektriktir fakat elektrik, ses kayıt aracının kullanım alanını sınırlar. Elektrikli ses kayıt araçlarında enerjinin tükenmesi sorunu yoktur, ancak beklenmedik elektrik kesintileri çalışmayı aksatabilir. Bu bakımdan özellikle alandayken pil daha güvenilir bir malzemedir. Biri tükenirse, yedeği ile değiştirilir. Zaten kimi ses kayıt araçları hem pille hem elektrikle çalışabilir durumdadır.

Pil Dolum Aracı: Yeniden dolabilen piller için pil dolum aracı gerekmektedir. Araştırmaya başlamadan önce hazırlanması gerekli araçlar arasındadır. Bu pillerin enerjisi bittiğinde, pilleri elektrik enerjisi ile yeniden dolduran araçlar vardır. Araştırma çantasında bulundurulması iyi olur.

Haritalar: Harita, insandan insana mekânsal gönderimli bilgi aktaran, genel olarak basılı, bir iletişim aracıdır. Gönderen haritayı üreten kartograf, alıcı harita kullanıcısı, araç haritadır. Haritanın temel işlevi, haritası olduğu bölgenin topografyası ya da bu bölge ile mekânsal olarak ilişkili bölgenin jeolojisi, jeomorfolojisi, iklimi, trafiği, yeraltı kaynakları gibi konular üzerine bilgi vermesidir. İyi bir haritada haritanın adı, ölçeği, hangi yılda, hangi kurum tarafından üretildiği, enlem ve boylam bilgileri, renklendirilmiş işaretler tablosu bulunmalıdır.

³⁹<http://www.eproje.com/odules.php?name=News&file=print&sid=235>

⁴⁰<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kaset>

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Haritanın ilk akla gelen türleri coğrafya ve tarih haritalarıdır. Daha özel amaçla, kimi projeler için üretilen demiryolları, karayolları, havayolları, baraj inşaatları, orman, enerji dağıtım hatları, sulama hatları için yapılmış haritalar vardır; bunların her biri ilgili kurumların teşkilâtlarının sorumluluğunda üretilir. Bu bağlamda konulu haritalar daha çok askerler, eğitimciler, coğrafyacılar, tarihçiler, istatistikçiler, ziraatçılar, jeologlar tarafından kullanılır.

Ağız araştırmacısı için bölgenin üç tür haritasının olması gerektiği bu yazının ilgili bölümünde maddede belirtilmişti.

-Siyasi Harita

-Fiziki Harita

-Karayolları Haritası

Siyasi Harita: Ağız çalışmalarında alan siyasi sınırlara göre sınırlandırılmaktadır. Araştırma tarihinde araştırma alanı olarak seçilen bir yerleşim yeri ile aynı ağız özelliklerini taşıyan bir yerleşim yeri komşu ile bağlı ise, sınırları bitişik olsa bile araştırma alanına giremez. Bu anlamdaki olası bir karışıklığı ancak siyasi harita ile önlenir.

Alanın il ya da ilçe sınırları araştırma yayınlandıktan sonra değişirse yapılan çalışma aynı zamanda bu değişiklik öncesi için bir belgesel niteliği taşır. Söz gelimi Zeynep Korkmaz'ın Güney Batı Anadolu Ağızları çalışmasında bu türden değişiklikler vardır⁴¹. Bartın ve Yöresi Ağızları çalışmasında ise incelemenin yapıldığı yıllarda Bartın bir ilçedir, sonradan il olmuştur⁴². Yine Eskişehir'in Han ilçesi 1963 yılında Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesinden ayrılarak Eskişehir'in Çifteler ilçesine bağlanmıştır. Canan İleri, Eskişehir Türkmen Ağızları çalışmasını bu tarihten sonra yaptığı için Han ilçesi ve köyleri adı geçen çalışmada yer alabilmiştir⁴³.

Fiziki Harita: İl ya da ilçe merkezine uzak, dağlık bölgedeki bir yerleşim yerinin ağız özelliklerini daha iyi koruması beklenir. Bu yüzden fiziki harita, seçilecek yerleşim yerlerinin ağız özelliklerini koruyup korumadıkları hakkındaki ilk kabataslak bilgiyi vermesi bakımından, önemlidir.

Karayolları Haritası: Haritacıların en çok eleştirdiği haritadır, ancak yol rehberi olarak ulaşım arabasında bulunması gerekir. Bu harita il merkezindeki Köy Hizmetleri Müdürlüğünden

⁴¹ bkz. Zeynep Korkmaz, 1994-1.

⁴² bkz. Zeynep Korkmaz, 1994-3.

⁴³ bkz. Canan İleri, 2008-1.

edinilebilir. Bu haritanın bir yedeği bulunmalı, çalışma bitiminde yayınlanan kitabın Ekler bölümünde yer almalıdır⁴⁴.

Araştırmacı örneklem olarak seçilen yerleşim yerlerini bu harita üzerinde işaretler. Alana gideceği günleri plânlarken her araştırma gezisi için yol üzerinde ama özellikleri farklı üç köy seçmelidir. Köylerden biri gidiş yolu üzerinde, ikincisi o gezi için gidilecek en son noktada, üçüncüsü de dönüş yolu üzerinde olmalıdır. Bu demektir ki gidiş yolu ile dönüş yolu ayrı olsa iyi olur. Harita bu sorunları çözmeye yarar.

Proje Günlüğü: Her araştırma bir projedir bu nedenle plânlaması gerekir. Ağz araştırmacısının, araştırmaya karar verdiği anda yapacağı ilk iş günlük yazabilmek için bir defter alması ve hemen ilk kararlarını deftere yazmasıdır. Bu proje defterine projenin başlığından, alınacak malzemeye, projenin tahmini süresinden projenin tahmini maliyetine kadar bütün bilgiler yazılmalıdır.

Ayrıca araştırmacının araştırmaya karar veriş nedeni, o anki duygu ve düşünceleri, kuracağı ekip, gitmeyi düşündüğü yerleşim yerleri, yerleşim yerlerinde görüşeceği kaynak kişiler, onların adresleri ve telefon numaraları hatta yapılan görüşmelerin kısa notları günü gününe tarih ve saat yazılarak günlüğe kaydedilmelidir.

Gezi öncesi duygu ve düşüncelerini, gezi sonrası duygu ve düşüncelerini, varsa bu duygu ve düşüncelerdeki değişikliğe neden olan olayları, yol maceralarını günlüğe ayrıntılı olarak yazılmalıdır. Araştırma bitince araştırma günlüğü de arşivlenecek malzemeler içine konmalıdır.

Proje Dosyası: Proje dosyası gereçlerde sözü edilen formlar için gereklidir. Kaynak kişi ile birlikte doldurulan formlar ve olası resmi belgeler bir dosyada toplanmalıdır. Proje bitiminde proje dosyası da arşivlenir.

Gereçler

Gereçler, çalışma süresince tüketilen kırtasiye malzemeleridir. Bunlardan bir bölümü her çalışma için vazgeçilmez olan kâğıt, kalem, silgi gibi gereçlerdir. Araştırmaya başlamadan önce hepsi yedeklenmelidir. Ayrıca ağz araştırmaları için yazılı birkaç form da gerekmektedir. Bu formlar da gereçten sayılır.

Formlar: Çalışmanın gereçlerindedir. Ağz çalışmalarında yakın zamana kadar ses kayıtlarını habersiz almak sanki kural gibiydi. Haberli kayıtlarda konuşucuların heyecanlanacağı, çekineceği için

⁴⁴ bkz. Canan İleri, 2008-2, GİRİŞ Bölümü ve EKLER bölümü.

kaliteli kayıt yapılamayacağı düşünölmekteydi. Metnin başına “Alıntı habersizdir.” yazıldı mı bundan gurur duyulurdu. Günümüzde bu görüşü savunanlar olmakla birlikte, kişinin sesinin kendinden habersiz alınmasının anayasal suç olduğu görüşünden hareket edenler “habersiz kayıt”lara karşı çıkmakta; habersiz ses kaydının hem insan haklarına hem bilimsel etiğe aykırı olduğu için ileride başına dert açacağını savunanlar çoğunluktalar.

Ben de artık ikinci grupta yer almaktayım. İlk alan çalışmam olan Eskişehir Türkmen Ağızları adlı yüksek lisans tezimde her metnin başına “Alıntı habersizdir” diye yazıldı gururla. Fakat ikinci çalışma olan Eskişehir İli Mihaliççık İlçesi ve Yöresi Ağızları ve üçüncü çalışma Eskişehir Alpu İlçesi Merkez Ağızları projelerinde alıntılar haberlidir. Derleme soruları sorulmaya başlanmadan önce konuşucular teybe konuşmaları konusunda sözlü olarak bilgilendirildi.

Daha sonraki ile derlemelerde konuşmacıların izni söz ile değil, yazılı belgeler ile alındı. Artık tarafımdan yapılan derlemelerde kaynak kişiye üç belge sunulmaktadır.

-Çalışmanın Etik İlkelerini Belirten Mektup

-Kaynak Kişinin İzin Mektubu

-Kaynak Kişinin Bilgi Formu

Çalışmanın Etik İlkelerini Belirten Mektup: Çalışmanın gereçlerindedir. Araştırmacı tarafından kaynak kişiye sunulan bir açık mektuptur. Mektup kaynak kişiye yapılan “Hitap” ile başlar.

Mektubun “Giriş” bölümünde; kaynak kişiye, araştırmaya yapacağı katkılarında dolayı teşekkür edilerek çalışmasının amacı belirtilir.

İçerikte, kayda alınan özel adların, kaynak kişinin yaşamına ait metinlerin kaynak kişinin isteği doğrultusunda, çıkarılacağı ya da değiştirileceği vurgulanır. Kaynak kişinin ses kayıtlarının araştırmacının arşivinde, özgün bilgi kaynağı olarak saklanacağı, araştırmacı dışında, kimse tarafından bilinmeyeceği ve kullanılamayacağı; bilimsel amaçlı kullanıma, sadece kaynak kişinin onay verdiği düzeltilmiş, yazıya dökölmüş belgelerin açık olacağı belirtilir.

Mektubun sonuç bölümünde ise yazılı belgelerin, yalnızca bilimsel amaçlar için araştırmacı tarafından kullanılıp yayımlanacağı bilgisi verilmelidir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Aşağıda Eskişehir ağzı alan araştırmalarımda kullanılan ve kaynak kişiye okuyarak duyurduğum “Çalışmanın Etik İlkeleri” belgesinin örneği bulunmaktadır.

ÇALIŞMANIN ETİK İLKELERİ

Sayın Kaynak Kişi,

Çalışmakta olduğum, “Eskişehir İli Ağzılarını Araştırma Projesi”nin içeriğinde yer alacak olan, “Eskişehir İli İlçesi Ağzılarını Araştırma”nın kapsamında benimle görüşmeyi kabul ettiğiniz için size çok teşekkür ederim.

Çalışmamda, ilçeniz ve yöresi ağzılarının ses bilgisi, biçim bilgisi, sözcük bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi, sözlük bilgisi, dizin, söz varlığı, ağız atlası yönünden incelenmesi amaçlanmaktadır.

Kayda alınan özel yaşama ait bölümler ya da adlar, sizin isteğiniz doğrultusunda, çıkarılacak ya da değiştirilecektir.

Ses kayıtları, bu çalışmayı yapan Canan İleri'nin arşivinde, özgün bilgi kaynağı olarak saklanacaktır. Bu kayıtlar benim dışımda, hiç kimse tarafından bilinmeyecek ve kullanılamayacaktır.

Bilimsel amaçlı kullanıma, sadece kaynak kişinin onay verdiği düzeltilmiş, yazıya dökülmüş belgeler açık olacaktır. Yazılı belgeler, yalnızca bilimsel amaçlar için tarafımdan kullanılıp yayımlanacaktır⁴⁵.

Yrd. Doç. Dr. Canan İLERİ

Kaynak Kişinin İzin Mektubu: Çalışmanın gereçlerindedir. Araştırmacı tarafından oluşturularak kaynak kişinin imzasına sunulan bir hazır mektuptur. Kaynak kişi bu mektupla verdiği ses kayıtlarını, ağız incelemeleri için akademik ve eğitsel amaçlar doğrultusunda, kullanılabilmesi için araştırmacıya bağlılar ve adını soyadını yazarak imza yerini imzalar.

Aşağıda Türkiye Türkçesi ağzı alan araştırmalarımda kullandığım ve kaynak kişiye okuyarak duyurduğum “Kaynak Kişinin İzin Mektubu” belgesinin örneği bulunmaktadır:

⁴⁵ Bu ilkeler, Anadolu Üniversitesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Kara'nın ‘Eskişehir Evlenme Biçimleri ve Evlenme Törenlerini Sözlü Tarihle Belgeleme Araştırma Projesi’nde kullanılmak üzere hazırladığı ilkelerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

**TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARI ALAN ARAŞTIRMASI
UYGULAMASI İÇİN KAYNAK KİŞİNİN İZİN MEKTUBU**

Sayın Yetkili,

Bu mektupla, vermiş olduğum ses kayıtlarımı, Türkiye Türkçesi Ağızları incelemeleri için akademik ve eğitsel amaçlar doğrultusunda kullanabilmesi için Canan İleri'ye bağışlıyorum⁴⁶.

Tarih:

İmza:

Kaynak Kişi:

Kaynak Kişi Bilgi Formu: Çalışmanın gereçlerindedir. Araştırmanın önemli belgelerinden biridir. Bu belgeyi ya araştırmacı soru-cevap yöntemiyle kendi doldurur ya da kaynak kişi doldurur. Araştırmacı belgeyi soru-cevap yöntemiyle doldurursa ses kaydı da yapılabilir. Bu belge dört bölümden oluşur:

- Birinci bölümde görüşme tarihi, yeri, saati, kayıt türü, kayıt süresi ve görüşmecinin(lerin) ad soyadı bilgileri sorgulanır.
- İkinci bölümde kaynak kişinin adı, soyadı, doğum yeri, yılı; öğrenimi, mesleği, katıldığı kurslar, bu yerleşim yerinden olup olmadığı, değilse nereden geldiği ve adres bilgileri sorgulanır.
- Üçüncü bölümde ise kaynak kişinin anne ve babasıyla ilgili aynı bilgiler sorgulanır.
- Dördüncü bölümde kaynak kişinin anne ve babasıyla ilgili bilgiler sorgulanır.

Aşağıda Türkiye Türkçesi ağızları alan araştırmalarımnda kullandığım ve kaynak kişiye okuyarak doldurduğum “Kaynak Kişi Bilgi Formu” belgesinin örneği bulunmaktadır⁴⁷.

⁴⁶ Bu izin mektubu, Anadolu Üniversitesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Kara'nın “Eskişehir Evlenme Biçimleri ve Evlenme Törenlerini Sözlü Tarihle Belgeleme Araştırma Projesi”nde kullanılmak üzere hazırladığı izin mektubundan yararlanılarak oluşturulmuştur.

⁴⁷ Yukarıdaki form, 2004-2005 Öğretim yılında 6. Dönem öğrencileriyle Anadolu Ağızları dersi uygulamasında, 19 Mart 2005 Cumartesi günü, Seyitgazi İlçesi Merkezi'nde yapılan araştırmasında kullanılmıştır. Bu Kaynak Kişi Bilgi Formu, Anadolu Üniversitesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Kara'nın

KAYNAK KİŞİ BİLGİ FORMU			
Tarihi		Görüşmeyi Yapan Kişi(ler):	
Yeri			
Saati			
Kayıt Türü	☐ Kaset		
	☐ A yüzü		
	☐ B yüzü		
	☐ CD		
	☐ Dijital Kayıt		
Süresi:			
KAYNAK KİŞİNİN			
Adı		Öğrenimi	
Soyadı		Mesleği	
Doğum Yeri		Katıldığı Kurslar	
Doğum Yılı		Nereden geldiği	
Adresi			
KAYNAK KİŞİNİN ANNESİNİN		KAYNAK KİŞİNİN BABASININ	
Adı-Soyadı			
Doğum Yeri			
Doğum Yılı			
Yılı			
Öğrenimi			
Mesleği			
Katıldığı Kurslar			
Nereden geldiği			
Adresi			

“Eskişehir Evlenme Biçimleri ve Evlenme Törenlerini Sözlü Tarihle Belgeleme Araştırma Projesi”nde kullanılmak üzere hazırladığı formdan uyarlanmıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Ayrıca araştırmacı projesini bir resmi kurumda görevli iken uygulayacaksa ve bu projeyi örneğin Türkiye Türkçesi Ağızları dersi için uygulayacaksa bağlı olduğu resmi kurumdan da izin alması gerekir.

Aşağıda 2004-2005 Öğretim yılında 6. Dönem öğrencilerini, Anadolu Ağızları dersi uygulamasında 19 Mart 2005 Cumartesi günü Seyitgazi İlçesi Merkezi'ne götürme izni için bölüm başkanlığına yazılmış bir dilekçe örneği bulunmaktadır.

11.03.2005

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ EDEBİYATI BÖLÜMÜ BAŞKANLIĞINA,

Dönem öğrencilerine vermekte olduğum Anadolu Ağızları dersinin kapsamında, alan çalışması yapmak için, ekli listede adları bulunan bölümümüz 6. Dönem öğrencileriyle 19 Mart 2005 Cumartesi günü Seyitgazi İlçesi merkezine gidilecektir. Durumu bilgilerinize saygılarımla sunarım.

Yrd. Doç. Dr. Canan İLERİ

II. BÖLÜM

Sekizinci Basamak: Alanda Çalışmak

Beşinci basamaktaki dördüncü adımı kapsar.

Dördüncü Adım - Alanda Çalışmak, Ses Kayıtları Yapmak: Ağız çalışmasının gerçek başlama adımıdır. Halil Seyitoğlu, araştırmaları nedensellik yönünden “deney, tanıtma, istatistik ve alan araştırmaları biçiminde” sınıflar. Bu sınıflamaya göre ağız araştırmaları alan araştırmaları içinde yer alır. Sosyal bilimler için alan araştırması demek araştırmacının incelenen kişilerin dünyasına girmesi, kısa ya da uzun bir süre, onların gerçek yaşantılarına katılması demektir. Alan araştırmalarında hafızaya güvenilmeyerek sesli, yazılı ya da görüntülü biçimde kayıt yapılır. Bu yüzden ağız araştırmacısı, inceleyeceği ağzın konuşanların yaşamına kısa süreli katılımcıdır.

Veri toplama ile ilgili beş uygulama vardır. Bunlar görüşme, anket, gözlem, örnekleme ve belgeseldir⁴⁸. Ağız incelemelerinde bunlardan “görüşme yöntemi” kullanılır.

⁴⁸ Halil Seyitoğlu, age, s. 37.

Araştırmacının amacı görüştüğü kişilerin konuşmalarını sağlamaktır. Bunun için sorularını alana gitmeden önce hazırlar. Sonra kaynak kişilerle yüz yüze görüşür, hazırladığı soruları sorar, cevaplarını dinler. Soru anlaşılmadığında, araştırmacının soruyu açıklama ya da yeni sorular sorma şansı vardır. Bu sorular cevabı uzun uzun anlatılacak türden açık uçlu sorular olmalıdır. Cevabı “evet” ya da “hayır” olan sorular sorulmamalıdır. Sorulacak sorular kaynak kişinin yaşına, cinsiyetine, mesleğine, yaşam deneyimine uygun olmalıdır. Kadın genellikle kaynaklar yemek tarifi, doğum, düğün ölüm gibi geçiş dönemleriyle ilgili geleneklerin sorulduğu soruları daha ayrıntılı anlatmaktadırlar. Erkekler ise genellikle çiftçilik, hayvan bakımı ve halk zanaatları gibi ekonomik konularda ve askerlikle, tarihle, siyasetle ilgili konularda daha ayrıntılı anlatmaktadırlar.

Araştırmacı soruları yanıtlanırken sabırlı olmalı, kaynak kişinin sözünü kesmemelidir, çünkü ağız derlemelerinde amaç bilgi toplamak değil, kaynak kişinin en rahat konuştuğu konuyu yakalayarak onun çokça konuşmasını sağlamaktır. Kaynak kişi ne kadar uzun konuşursa elde o kadar çok ağız malzemesi olacaktır. Kaynak kişiler ilgileri olan bir konuyu anlatmaya daldıklarında daha doğal konuşmaya başlarlar.

Kaynak kişiye bir kerede birden fazla soru yöneltilmez.

Dördüncü adım, ağız çalışmasının gerçek başlama adımıdır. Alan çalışmalarındaki her tur için aşağıdaki yol hazırlıklarını yapmak gerekir.

- Yerleşim Yeri ile Bağlantı Kurmak
- Ulaşım Aracını Ayarlamak
- Yol için Bir Arkadaş Bulmak
- Giyilecekleri Hazırlamak
- Yiyecek ve İçecekleri Hazırlamak
- Bize Yardımcı Olacaklara Küçük Armağanlar Hazırlamak

Yerleşim Yeri ile Bağlantı Kurmak

Kimi zaman “Geçiyorken uğradım.” türünden görüşmeler de yapılabilir ama tüm proje bu mantıkla yürümez. Gidilecek yerleşim birimlerinden kimi kişilerle gitmeden önce bağlantı kurmak gerekir; tanıdık yoksa muhtar olabilir. Onlara, bir tanıdık ya da tanıdığın tanıdığı ile görüşerek kendilerine köylerini/ilçelerini ziyaret etmek

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

istediğimiz iletilmeli, onlardan köyün konuşkan kişileri öğrenilmeli. Çat kapı gidilen yerlerde, tarlada çalışan, koyun otlatan, bahçesinde işlenen, köy pınarında çamaşır yıkayan, mahalle arasında ya da köy kahvesinde sohbet eden kişilerle selâmlaşp uğrama nedeni anlatılabilir. Bu tür yaklaşımlarla da çok iyi sözlü derlemeleri yapmak mümkündür ancak kovulma olasılığı da vardır.

Ulaşım Aracını Ayarlamak

Ağız çalışmalarının bir hayli kabarık giderinin büyük bir çoğunluğu ulaşım için harcanır. Araştırmacı alana gitmek için ya o ilçenin/köyün il ile bağlantısını kuran bir toplu taşıma aracını ya da kendi özel aracını kullanır. Toplu taşıma aracını kullanmanın iki sakıncası vardır. Birincisi, bir çıkışta ancak bir ilçe merkezi ya da bir köye gidilebilir. İkincisi çoğu köylerde ilçe ya da il merkezine günde bir hatta iki günde bir sefer yapılmaktadır. Bu durum barınma, beslenme sorununu beraberinde getirir hem de araştırma için uzun bir süre kaybı olur. Araştırmacının varsa kendi özel aracını kullanması daha uygundur. Yakıt gideri olası masrafı arttırabilir ama araştırmacı iyi bir ulaşım plânı yaptı ise bir günde en az üç yerleşim yerine ulaşabilir. Böylece araştırmacı akşam evine geri dönerek barınma sorunu yaşamamış olur. Hafta sonu için plânlanmış bir araştırma gezisinde bir gece için barınma yeri ayarlanmışsa gidilecek yerleşim yeri sayısı altıya çıkarılabilir.

Gidilecek yerlerin yol durumu, fiziki koşulları hatta iklimi bilinmiyorsa yolun bu özellikleri hakkında önceden bilgi toplamak gerekir. Yine de yol güvenliği için bir önlem olarak yola olduğunca erken ama hava aydınlanınca çıkmak ve akşam karanlığı çökmeden dönmek iyidir.

Yol için Bir Arkadaş Bulmak

Buraya kadar sözü edilmeyen bir konu yol arkadaşıdır. Araştırmacının yola yalnız çıkmaması gerekir. Projenin bir ekip ile çalışılması bir kişilik projelerden çok daha iyidir. Alana bir araştırmacı yerine en az iki kişilik bir ekiple gidilmelidir. Ekipte hem kadın hem de erkek bulunmalıdır. Bu öncelikle yoldaşlık bakımından önemlidir. Ağız araştırması için seçilen ilçenin/köyün şehir merkezine çok yakın olmaması ya da merkez ile ilişkisinin sık olmaması gerektiğinden söz edilmişti. Böyle yerlere özel araç ile tek başına gitmek araştırmacının sağlığı, yol güvenliği ve yerleşim yerindeki insanların araştırmacıya güveni bakımından sakıncalıdır.

Ayrıca kimi durumlarda kadınlı erkekli söyleşi ortamı yakalanabilir ama kimi konular kadın kadına ya da erkek erkeğe konuşulacak konulardır. Erkeklerin kadın araştırmacıya, kadınların

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

erkek araştırmacıya söylemekten çekindiği konular, sözler vardır. Kadın kadına ya da erkek erkeğe söyleşi daha doğal olur, daha zengin metinler derlenir. Yalnız, eğer yerleşim yerinde kadınlar için kaç-göç yoksa konuşmalardan biri olsun kadınlı erkekli yapılmalıdır.

Giyilecekleri Hazırlamak

Yola çıkmadan önce yapılacak hazırlıklardan biri de giysi hazırlığıdır. Giysi olarak çamaşır, gündüz ve gece giyecekleri, ayakkabı, atkı, şapka ilk akla gelenlerdir.

Ayakkabı: Yolculukta en önemli giyecek ayakkabıdır. Ulaşım aracı araştırmacıya ait olsa bile araştırma gezilerinde yaya yürünmesi gereken yol az değildir. İskarpin ya da topuklu ayakkabıları giyip çıkarmak da zordur onlarla yürümek de. Saatler ilerledikçe şişen ayaklar araştırmacıya ıstırap verir. Bir Türk atasözünde “Ayakkabı azabı, kabir azabıdır.” denmektedir. Rahat olmayan bir ayakkabı ile araştırma gezisinin sağlıklı olması mümkün değildir. Hem kadın hem de erkek için spor ayakkabı ile yola çıkmak en sağlıklıdır.

Giysi: Araştırmaya çıkıldığı gün giyilecek giysiler, kişiyi yolda bunaltmayacak türden olmalıdır. Çok dar ya da bol, çok kapalı ya da açık, çok ince ya da kalın giysilerle yolculuk rahat olmaz. Erkekler için takım elbise, kravat; kadınlar için de etek, ceket takımı rahat değildir. Kadın için de erkek için de en iyisi spor giyinmektir.

İç ve dış giysilerin birer yedeğini almak iyidir, çünkü giysiler her ortamda ıslanma, terleme, sökülme, yırtılma gibi riskler taşırlar. Bu durumda pratik bir dikiş seti yardımcı olabilir ama yedektekini kullanmak daha kolay çözümdür. Yaz için kazak, hırka ya da atkının bir tanesinin olması yeter. Dağ köyleri yazın bile serindir. Fakat mevsim bahar ya da güz ise onları da yedeklemek gerekir. Dağ köylerine kışın hatta yağmurlar başladıktan sonra gitmek sakıncalıdır. Kışın karlı, buzlu yollarda yol güvenliği yoktur.

Gece Giyeceği: Günü birlik diye çıkılsa bile yolculuk kimi zaman bir yerde geceleme gerektirir. Araştırmacının bu duruma da hazır olması gerekir. Hazırladığı bavula bir gecelik/pijama, bir çift terlik, havlu gibi özel eşyalarını koyması iyidir.

Yiyecek ve İçecekleri Hazırlamak

Her zaman yol üzerinde alış veriş edecek yerler bulunamayabilir. Araştırmacı yola çıkarken yanına en az üç öğünlük pratik yiyecekler ve içecekler almalıdır. Hava ve yol koşulları nedeniyle yol tahmini süreden fazla sürebilir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Araştırmacıya Yardımcı Olanlara Küçük Armağanlar Hazırlamak

Bir zorunluluk olmamakla birlikte araştırmacı araştıracağı yerleşim birimlerine giderken yanında şekerleme, çikolata, çerez gibi yiyecekler; balon, yap-boz gibi çocukların hoşuna gidecek oyuncaklar ya da kırtasiye, çocuk kitabı gibi okul çocuklarının işine yarayacak hediyeler götürürse iyi olur.

Dokuzuncu Basamak: Metinleştirmek

Beşinci basamaktaki beşinci, altıncı adımları kapsar.

Beşinci Adım - Ses Kayıtlarını Çözümlemek: Ses kayıtlarını yazıya geçirmeye çözümleme denir. Günümüzde kayda alınmış sözlü metinlerin çözümündeki doğruluk, araştırmacının kulağının duyarlılığına bağlıdır. Sorun da buradadır. Henüz Türkiye’de teyplerdeki sesleri yanlış yazıya çevirecek sismograf benzeri araçlar ya da bilgisayar programları yoktur. Bu nedenle metin yazımlarında seslerin tam ve doğru yazıldığı konusunda hep bir kuşku vardır. Bunun için araştırmacının sözlü metinleri yazıya geçirmeden önce ses kayıtlarını defalarca dinlemesi gerekir. Sesleri eksiksiz fark edebildiğine inandığında, sözlü metinleri yazıya geçirmesi gerekir. Alandan derlenen ses kayıtlarının hepsinin yazıya geçirilmesi gerekmez. Aynı ses ve yapı özelliklerinin bulunduğu metinlerden biri tercih edilir. Bu ayıklama yazıya geçişten önce yapılabilirse araştırmacıya vakit kazandırır.

Ağız derlemeleri yazıya geçirilirken alfabemizdeki 29 harften başka harfler de kullanılır. “çeviri yazı” denen bu alfabede benzer her sesin en ince ayrıntıları türlü işaretlerle belirtilir. Ağız çalışmaları arasındaki çeviri yazı birlikteliği çok önemlidir. Mümkün olduğunca ortak çeviri yazı kullanılmalıdır. Türkiye için genelde kullanılan birkaç çeviri yazı vardır⁴⁹ ama “Türkiye Türkçesi ağızları incelemelerinde çeviri yazı birlikteliği sağlanmıştır” denemez.

Altıncı Adım - Çözümlemiş Ses Kayıtlarından Metinler Oluşturmak: Çözümlemesi yapılmış metinlerin sıraya konmasından önce metinler bir kez daha dinlenip incelemeye katkısı olmayacak metinlerin ayıklanması gerekir. Bu ayıklamadan sonra metinler sıraya konarak numaralandırılmalıdır. Sıralamada en kolay yöntem varsa önce iller, sonra her il içindeki ilçeler, sonra da her ilçe içindeki köyler

⁴⁹ Tuncer Gülensoy, "Türk Fonetik Transkripsiyonu Üzerine" Türkoloji VIII, Ankara 1979, s. 169-190.

Komisyon, Türk İlmî Transkripsiyon Kılavuzu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, MEB Yayınları, İstanbul 1946.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

ayrı ayrı alfabe sırasına konur. Son olarak metinler ait oldukları yerleşim yerlerinin altına yerleştirilir. Her metne bir üst numara vermek gerekir. Böylece metin incelemelerde metinlere gönderme yapmak kolaylaşır⁵⁰. Çözümlemesi yapılmış metinlerin ikinci bir sıralaması halkbilim sistematiği sıralamasına göre yapılabilir. Canan İleri, Eskişehir Türkmen Ağzı Söz Varlığı çalışmasında bu yöntemi kullanmıştır⁵¹.

Onuncu Basamak: Metin Üzerinde Çalışmak

Beşinci basamaktaki yedinci, sekizinci, dokuzuncu adımları kapsar. İşlenmemiş veriler düzensiz bir malzeme yığını durumundadır⁵². Metinler üzerinde dilbilgisi ayrışımı dizin, ses bilgisi, biçim bilgisi, sözcük bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi, sözlük bilgisi, söz varlığı, ağız atlası incelemeleri bu basamakta yapılır ve bu incelemelerde varılan sonuçlar yazılır. Çalışmanın amacı bu basamakta gerçekleştirilir.

Yedinci Adım - Metinlerden Dilbilgisi Ayrışımı Dizini Çalışması Yapmak: Dizin, kitap ya da dergi düzeninde en sona yerleştirilen bir bölümdür. Dizinde bir kitabın ya da derginin içinde geçen adlar kişi, konu, yer adı olma gibi özelliğine göre ve alfabe sırasıyla dizilir, karşılıklarına kitap içindeki sayfa numarasıyla yazılı ve yerine göre kısa açıklamalar yapılarak listelenir.

Ağız çalışmalarında bu tür dizin de yapılabilir ancak çalışma metinlerinde geçen tüm sözcüklerin yer aldığı çok kapsamlı bir dizin daha yapılır. Bu dizinde sözcükler sözlükteki gibi sıralanıp karşılıklarına anlamları yazılmakla kalmaz, söz dizimlerinde aldığı çekim ekleri de ayrıştırılarak listelenir. Gerekli yerlerde metinlerden örneklemeler yapılır. Tarafımdan “dilbilgisi ayrışımı dizin” denen bu dizinin örnek uygulamaları yayınladığım ağız çalışmalarında yer almaktadır.

Bir çalışmadaki dizin, sekizinci Adım’daki ses bilgisi, biçim bilgisi, sözcük bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi, sözlük bilgisi, söz varlığı, ağız atlası incelemeleri için gerekli örneklere ulaşmanın en kolay yoludur. Bu yüzden sözlü metinlerden yazılı metinler oluşturulduktan sonra yapılacak ilk iş metinlerden ayrışımı dizin çalışması yapmaktır.

Bunun için her metin ayrışımı dizin için ayrı ayrı hazırlanır. Bilgisayar ortamında dizin alma programlarından biri ile dizin yapılır. Bunlardan biri Ceval Kaya’ya aittir. Ceval Kaya “cibakaya” adını

⁵⁰ bkz. Canan İleri, 2008-2, Metinler Bölümü.

⁵¹ bkz. Canan İleri, 2008-1, Metinler Bölümü.

⁵² Halil Seyitoğlu, age, s. 45.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

verdiği programını hâlâ geliştirerek kullanımı daha kolay duruma getirmektedir. Dizin alındıktan sonra her sözcüğün karşısına anlamları yazılarak, gerekirse metinlerden örneklenerek çalışma diğer inceleme basamaklarına hazırlanır.

Sekizinci Adım - Oluşturulmuş Metinler Üzerinde Dilbilgisel İncelemeler Yapmak: Art arda 7 ana başlık altında asıl ağız özelliklerinin inceleneceği bölümdür. Ağız özelliklerinin belirlenmesi bu adımda çalışılır.

- Ses Bilgisi, Biçim Bilgisi,
- Sözcük Bilgisi,
- Cümle Bilgisi,
- Anlam Bilgisi
- Sözlük Bilgisi
- Söz Varlığı
- Dizin (Dilbilgisel Ayrışımli Dizin)
- Ağız Atlası İncelemeleri

Ses Bilgisi: Bu bölümde metinlerden, çalışılan alanın ağızdaki seslerden ölçünlü Türkçeye göre ayrılan sesleri, ses olayları örneklenerek incelenir. Örneklerde özelliğin sözcüğün ilk sesinde, iç sesinde ve son sesinde olmasına dikkat edilir. Eğer varsa alıntı sözcüklerden de örnekleme yapılır. Her, örneğe parantez içinde metin ve satır numarası yazılır. Ses olaylarında genel olaylar yanında asıl dikkat, yöreye özgü özellikler çekilmelidir⁵³. Her örneğe parantez içinde metin ve satır numarası yazılır.

Biçim Bilgisi: Bu bölümde metinlerden, çalışılan alanın ağızdaki yapım ve çekim eklerinden ölçünlü Türkiye Türkçesine göre ayrılanlar biçim birimler seçilerek örneklenir. Her örneğe parantez içinde metin ve satır numarası yazılır.

Sözcük Bilgisi: Bu bölümde metinlerden, çalışılan ağızdaki sözcüklerden ölçünlü Türkiye Türkçesine göre ayrı olan adlar, zamirler, sıfatlar, zarflar, edatlar, bağlaçlar, ünlemler ve eylemler çıkartılır, örneklenir. Eğer varsa alıntı sözcüklerden de örnekleme yapılır. Her örneğe parantez içinde metin ve satır numarası yazılır.

⁵³ Gürer Gülsevin, "Ağız Araştırmalarımızda Yöresel Özellikler" 4. Türk Dili Kurultayı Bildirisi, Ankara 2004.

Cümle Bilgisi: Bu bölümde metinlerden çalışılan alanın ağızdaki söz dizimlerinden ölçünlü Türkiye Türkçesine göre ayrılan söz dizimleri tanımlanır, örneklenir. Her örneğe parantez içinde metin ve satır numarası yazılır.

Anlam Bilgisi: Şimdiye dek ağız araştırmalarında üzerinde hiç çalışılmamış bir alandır. Metinlerden, çalışılan alanın ağızdaki sözcüklerin temel anlamları dışındaki anlamlarının incelendiği bölümdür. Bu çalışma hem ağız incelenen dilin yüzyıllar içinde aldığı yolu hem de dili kullanan halkın yaşam deneyimini, kıvrak zekâsını, espri anlayışını ve sanat gücünü yansıtmaya bakımından önemlidir. Her örneğe parantez içinde metin ve satır numarası yazılır.

Sözlük Bilgisi: Sözlük, “*bir dilin bütün ya da belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser*⁵⁴”dir. Sözlükler bir dilli, iki dilli ya da üç dilli hazırlanabilir. Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü Türkçenin 7 lehçesini karşılaştırarak verir. Ağız çalışmalarının sözlükbilime katkısı büyüktür. Dilin söz varlığı zenginliğine katkıda bulunur. Her, örneğe parantez içinde metin ve satır numarası yazılır.

Söz Varlığı: Bu bölümde metinlerden, çalışılan alanın ağızdaki sözcükler dışında atasözü, deyim, argo, alkış, kargış, kalıp sözler gibi söz kümelerinin ölçünlü Türkiye Türkçesine göre ayrı olanların ele alındığı bölümdür. Her, örneğe parantez içinde metin ve satır numarası yazılır.

Söz varlığını bir başka çalışma biçimi de çalışmanın “Dizin” bölümünde çalışılan alanın ağızdaki alıntı sözcüklerin alındığı dillere göre ayrı ayrı⁵⁵ ya da incelemede bulunan ağız adalarının dizininin ağız adalarına göre ayrı ayrı⁵⁶ yapılmasıdır.

Ağız Atlası: Ağız çalışmalarında, incelenen ağız alanının dil atlasını çıkarma konusu, üzerinde çok az çalışılmış bir konudur. Yapılan birkaç çalışma, Leylâ Karahan’ın Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması çalışmasında toplu halde bulunabilir. Leylâ Karahan, bunlardan yararlanarak tüm Türkiye Türkçesi Ağızları için 28 haritadan oluşan bir ağız atlası yapmıştır⁵⁷. Bu çalışmada o güne dek önerilen ağız atlasına ölçü olabilecek dil birimlerini de bulmak mümkündür. Her il için ağız atlaslarının çalışılması sonunda çıkarılacak bir Türkiye Türkçesi Ağızları Atlası’na ihtiyaç vardır.

⁵⁴ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, 10. Baskı, Ankara 2005.

⁵⁵ bkz. Canan İleri, 2008-1, Dizin Bölümü.

⁵⁶ bkz. Canan İleri, 2009-2, Dizin Bölümü.

⁵⁷ Leylâ Karahan, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, TDK, Ankara 1996.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Dokuzuncu Adım - Yapılan İncelemelerden Sonuç Bilgileri Çıkarmak: Buraya kadar yapılan tüm çalışmadan çıkarılan yöreye özgü özelliklerin toplandığı ve yorumlandığı bölümdür. Zeynep Korkmaz sonuç bilgilerinde ağızlarda görülen özellikler ile Anadolu'ya göç eden Türk boyları arasında bağlantı kurmuştur.

III. BÖLÜM

On Birinci Basamak: Çalışmayı Yayına Hazırlamak

Beşinci basamaktaki onuncu ve on birinci adımları kapsar.

Onuncu Adım - Çalışma İçeriğine Kitap Düzeni Vermek: Bitirilen çalışmanın içeriğine kitap düzeni verilerek yayına hazırlandığı adımdır. Diğer sosyal bilimlerin kitap düzeninde olduğu gibi Ağız çalışmalarının kitap formatında da üç önemli bölüm vardır:

- Ön Bölüm
- Metin Bölümü
- Son Bölüm

Bu bölümlerin içeriğinde kimi alt bölümlerin bulunması gerekir.

Ön Bölüm

Araştırma metniyle ilgisi olmayan kısa metinlerden oluşan alt bölümlerin yer aldığı bölümdür. Araştırmanın içindekiler listesi, önsözü, varsa kısaltmaları ve yararlanılan kaynakları bu bölümde yer alır.

- Başlık
- İthaf
- Önsöz
- İçindekiler
- Kısaltmalar
- Yararlanılan Kaynaklar

Başlık: Projenin adının, araştırmacının adının, basım yerinin, yılının yer aldığı sayfadır. Başlık projenin içeriğini, özünü tam kapsayacak uzunlukta olmalıdır. Başlık sayfanın ön yüzünde olur, bu sayfanın arka tarafında basım ve basımevi bilgileri bulunur. ISBN numarası yer alır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

İthaf: Çalışma istenirse birine ya da birilerine atfedilebilir. İthaf sayfanın ön yüzünde olur, bu sayfaya ithaftan başka bir şey yazılmaz. Bu sayfanın arkası boş bırakılır.

Önsöz: Araştırmacının okuyucuya yazdığı notların toplandığı bölümdür. Metinleştirmede tutulan yoldan, çalışmanın bölümlerindeki konulardan söz eden ve çok uzun olmaması gereken bölümdür. Önsöz'ün altında yazarın adı, çalışmanın yapıldığı yıl ve şehir adı yazılır. Önsöz sayfanın ön yüzünden başlar.

İçindekiler: Araştırma yazısının tüm bölümlerinin, üst ve alt başlıklarının yer aldığı, karşılıklarına sayfa numaralarının yazıldığı bölümdür. Bölümleri, üst ve alt başlıkları belirlemede şimdiki Roma rakamları, Arap rakamları harfler ya da bunların karışımı bir sistem kullanılmıştır. Bunlar içinde çalışmayı yapanı da ondan yararlanacak okuru da yormayan en kullanışlı olanı basamaklandırılmış Arap rakamları ile ondalık sistemdir. Bu sistemde çalışmanın geliştirilmiş ikinci üçüncü çalışmalarında bile araya yeni bilgiler, maddeler eklemek çok kolaydır. Yine de tercih çalışana kalmaktadır. Her iki sistem de artık bilgisayarlarda yüküdür. İçindekiler sayfanın ön yüzünden başlar.

1.	2.	3.	4.
1.1.	2.1.	3.1.	4.1.
1.1.1.	2.1.1.	3.1.1.	4.1.1.
1.2.	2.2.	3.2.	4.2.
1.2.1.	2.2.1.	3.2.1.	4.2.1.
1.2.1.1.	2.2.1.1.	3.2.1.1.	4.2.1.1.
1.2.2.	2.2.2.	3.2.2.	4.2.2.

“İçindekiler” bölümünün oluşturulması için çalışmanın önsözüyle, sonsözüyle, listeleriyle, çizelgeleriyle, diziniyle, kaynaklarıyla bitirilmiş olması gerekir. Tek eksiğinin “İçindekiler” listesi olmalıdır. “İçindekiler” listesindeki başlıklar ile çalışma metninin başlıkları birebir uymalıdır. Başlıklarda kısaltma yapmak doğru değildir. Seyitoğlu, “İçindekiler” sayfasında alt başlıkların salkımını çok uzatmamanın daha iyi olduğunu söyler⁵⁸. Kimi durumlarda ayrıntılı bir “İçindekiler” kitapta tarama yapmak isteyenler için kolaylık sağlar.

Söz gelimi bu çalışmanın kitaplaşacağı düşünülerek aşağıya olası “İçindekiler” bölümünden bir bölüm aşağıda örneklenmiştir.

⁵⁸ Halil Seyitoğlu, age, s. 141.

İçindekiler

Konu Başlıkları	Sayfa
İçindekiler	5
Başlarken	11
Giriş	13
Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları İçin Bir Yöntem Denemesi	15
1. Amaç	15
2. Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları İçin Neden Bir Yöntem Gerekli?	15
2.1. Ses Kayıtlarının Çözümündeki Doğruluk	16
2.2. Okuma, Yazma Bilmeyenlerin Sayısındaki Azalma	16
2.3. Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmalarına Radyo ve Televizyonun Etkisi	64

Eğer tablonun çerçevesi olmasının rahatsızlık verici olacağı düşünülüyorsa, “içindekiler” tablosunun tümü seçilir. Bilgisayardaki “kenarlık” menüsü açılarak “kenarlık yok” komutuyla kenar çerçeveleri kaldırılır.

Kısaltmalar: Kısaltma, bir sözcüğün, bir terimin ya da özel adın tümünü değil de birkaç harfini yazmakla elde edilen semboldür. Ağız çalışmalarında açıklama metinlerinin bulunduğu bölümlerde kısaltma yapılabilir. Kısaltmalar keyfi kullanılamaz. Kısaltma her yerde yapılamaz. Söz gelimi dipnotta ya da kaynaklar bölümündeki kaynak yazımlarında, kaynak kitabın yazarının adında ve soyadında, ülke ve şehir adlarının yazımında kısaltma yapılamaz.

Ağız çalışmalarında da diğer bütün bilimsel çalışmalarda olduğu gibi kısaltmalar kullanılabilir. Kısaltmalar en çok dil adlarında ve dil terimlerinde yapılır. Böyle kısaltmalar için Türk Dil Kurumunun belirlediği kısaltmaları kullanmak gerekir. Bu kısaltmalar dışında o çalışmaya özgü kısaltmalar da yapılabilir. Yalnız kısaltma yapılırken de keyfi davranılmaz. Kısaltma yapma kuralları Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu’nda gösterilmiştir.

Yararlanılan Kaynaklar: Araştırma kararından sonra taranan kaynaklar, arasından yararlanılan ve de dipnotta kullanılan kaynaklar bu başlık altında yer alır.

Metin Bölümü

Araştırmada sorunun saptandığı, sınırlandırıldığı, amacın belirtildiği, yöntemin açıklandığı, incelemenin yapıldığı ve sonuca

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

varıldığı bölümdür. Ağzı incelemelerinin “Metin” bölümü dört alt bölümden oluşur.

- Giriş
- İnceleme
- Örnek Metinler
- Sonuç

Giriş: Ağzı araştırmalarında “Giriş” bölümü epey uzun olur. Alanın tarihi, coğrafyası, nüfus hareketi, ekonomisi, eğitimi, ulaşımı gibi bilgilerini içeren bölümdür.

İnceleme: Sekizinci adımda yer alan ve oluşturulmuş metinler üzerinde yapılan ses bilgisi, biçim bilgisi, sözcük bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi, sözlük bilgisi, dizin, söz varlığı, ağzı atlası gibi çalışmalar için yapılan açıklamalar, verilen örnekler bu bölümde yer alır. Seçilen örneklerde alıntı yapılan metinlere gönderme yapılır.

Örnek Metinler: Ağzı araştırmalarına özgü bir bölümdür. Alandan derlenen metinler bu bölümde bulunur. Her metin numaralandırılmıştır.

Sonuç: Çalışmanın özeti gibidir. İnceleme sonucu elde edilen yöreye özgü bilgiler sıralanarak toplu yorum yapılır.

Son Bölüm

Son bölüm iki alt başlık gerektirir. Ağzı çalışmalarının çok sayfa tutan bölümüdür. Pek çok çalışmanın basımında ayrı bir ciltte toplanır.

- Dizin
- Ekler

Dizin: Yedinci adımda yer alan çalışmadır. 4.10.1. maddede sözü edilen Ceval Kaya'nın “cibakaya” programıyla hazırlanan dizin kitap formatına göre bu bölüme konur. Çok kapsamlı ve sayfa sayısı kabarık bir bölümdür.

Ekler: Fotoğraf, harita, arşiv belgesi, ferman, karar, mektup, harita, kaynak kişiye okunacak kurallar listesi, bağış mektubu gibi evrakların birer örneklerinin bulunduğu bölümdür.

On Birinci Adım - Çalışmayı Kitap Formatına Sokmak: Bir çalışmayı kitap formatına sokmak bilgisayar kullanımından sonra kolaylaşmıştır. Bu adımda kitabın boyutu, sayfa numaralarının yeri,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

yazının puntosu, paragraf araları, kitabın ön ve arka kapak düzenlemeleri üzerinde çalışılır.

On İkinci Basamak: Çalışmayı Gözden Geçirmek

Çalışma son şeklini aldıktan, bir örnek baskı yapıp çalışma bir kez daha gözden geçirilmeli, varsa eksikliği tamamlanmalı, yazım yanlışları düzeltilmelidir. Aynı alanda çalışan uzman birine okutturularak görüşleri alınmalıdır.

On Üçüncü Basamak: Çalışmayı Yayınlamak

Yayınlanmamış çalışmanın bilime hiçbir katkısı yoktur. Bitirilen çalışma tez elden yayınlanmalıdır. Ancak yayın masraflarını karşılama güclüğü içinde olan pek çok bilim adamının yayına hazır eserleri dosyalarda, klasörlerde dolap beklemektedir. Yayın için üniversiteler, kimi kurumlar, kimi dernekler ve bankalar gibi kuruluşlardan yardım alınabilir.

IV. BÖLÜM

Ağız Çalışmalarında Ekip(ler) Kurma

Bir yöre için yapılmış derleme-araştırma çalışması; o yöreden sözlü metin derlemeleri yapıldıktan sonra yazıya geçirilen metinlerden yapılan ses bilgisi, biçim bilgisi, sözcük bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi, sözlük bilgisi, dizin, söz varlığı, ağız atlası gibi Onuncu Basamak Sekizinci Adımda adı verilen bölüm başlıklarını içermelidir. Türkiye Türkçesi ağızları çalışmaları içinde henüz bu bölüm başlıklarının tümünü içeren bir çalışma yapılmamıştır; çünkü her boyutuyla incelenmiş bir ağız çalışması yapmak çok uzun süreli ve yorucu bir çalışmayı gerektirir.

Görüldüğü gibi tam on üç basamak, on bir adımda açıklanmaya çalışılan ağız incelemelerinde uygulanacak yöntem çok vakit alıcı bir çalışmadır. Şimdiye dek yapılan çalışmalar belli bir yonteme oturtulmadığı için çalışmalar arasında birlik sağlanamamıştır. Türkiye Türkçesi Ağızları için ortak bir yöntem kitabı oluşturulmalı ve bundan sonraki ağız incelemelerinde bir birlik, bir paralellik sağlanmalıdır.

Böyle bir çalışmayı bir kişinin yapması ağız çalışmalarını yavaşlatmakta, çalışanı da yıldırmaktadır. Pek çok araştırmacı ağız çalışmasını bir kez deneyip alandan çekilmektedir. Üstelik yapılan çalışmaların hiç birinde bu yöntem önerisindeki başlıkların hepsini birden bulmak olanaksızdır. Kimi çalışmalarda ses bilgisi işlenmiştir, üstelik ses bilgisi ses olayları bakımından incelenmiş ama sesin vurgu, tonlama, ezgi gibi söyleyiş özellikleri şimdiye dek hiç

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

incelenmemiştir. Kimilerinde biçim bilgisi işlenmiştir. Cümle çalışmaları çok azdır. Dizin çalışmaları yeni başlatılmış ama henüz tam birlik sağlanamamıştır. Şimdiye dek anlam bilgisi çalışmaları da hiç yapılmamıştır. Görünen odur ki ağız araştırmalarının hızlanması için ekip çalışması gerekmektedir.

Öneriler

Bu öneriler; Türkiye Türkçesi ağızları çalışmalarının hızlanması ve bir an önce Türkiye Türkçesi Ağzı Atlasının hazırlanması isteğini dile getirmektedir.

• Türkiye Türkçesi ağızları çalışmalarında birlik sağlayabilmek için tüm illerde tüm araştırmacıların aynı yöntemle çalışmaları gerekmektedir.

• Tez elden Türkiye'nin tüm illerinde ağız çalışmaları yeniden başlatılmalıdır.

• Vakit kaybını önlemek için çalışmalar ekip kurularak yapılmalıdır.

• Bir il sınırları içinde yapılacak ağız araştırması projesinde ilçe sayısı kadar ekip kurulması araştırmanın hem süresini kısaltacak hem de eksiksiz bir çalışma çıkmasını sağlayacaktır.

• Ekip kurulması ile derleme çalışmaları hızlanacak, derlenen sözlü metinlerin yazıya geçirilmesinde süre kazanılacaktır.

• Metinler yazıya geçirildikten sonra her ekip içindeki üyelerin her biri araştırmanın ayrı bir başlığını, kendini en yeterli saydığı başlığı incelemeyi üstlenecektir.

• İnceleme başlıkları bittikten sonra tüm ekiplerin üyeleri bir araya gelerek araştırdıkları ilin ağız atlasını oluşturacaklardır.

• Her ilden gelen ağız çalışmaları Türk Dil Kurumundaki ilgili alan yayın kurulu tarafından incelenerek basılacak böylece her gün biraz daha kayba uğrayan Türkiye Türkçesi ağızları ve içindeki dil mirasları korunmuş olacaktır.

• Her ilden gelen ağız atlasları da Türk Dil Kurumundaki ilgili alan yayın kurulu tarafından incelenerek basılacak ve bunların toplamı bize Türkiye Türkçesi Ağzı Atlasını kazandıracaktır.

• Bu toplu malzeme ikinci tür incelemeciler için de daha tutarlı, daha zengin bir arşiv oluşturacak, böylece onların emekleri de ziyan olmayacaktır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Sonuç

“Bilimsel araştırma, belli amaçlarla ve sistemli süreçler yoluyla veri toplama ve toplanan verilerin analizidir⁵⁹” Bu bilgiden çıkacak sonuç her bilimsel çalışmanın kendi alan disiplini içinde bir yönteminin olması gerektiğidir. Herhangi bir bilim alanlarındaki bir çalışma kendinden sonra çalışacaklar için bir basamak oluşturur. Bütün bilimler bu basamaklarla ilerler, yeni bilgilere kimi zaman da keşiflere bu basamaklarla ulaşır. Türkiye Türkçesi ağız araştırmaları da bir bilim alanıdır. Bu yüzden yöntemsiz çalışılmamalıdır.

Şimdiye dek Türkiye Türkçesi ağız araştırmalarında her çalışanın kendi el yordamıyla bulduğu yöntemler kullanılmıştır. Götürde daha ayrıntılı incelemeler yapıldığı da kesindir. Ancak yöntemler arasında bir birlik sağlanamamıştır. Bu çalışma böyle bir birliğin sağlanacağı hayalinden yola çıkılarak oluşturulan bir yöntem denemesidir. Elbette eksikliği vardır. Duyarlı ağız araştırmacıları tarafından bu eksikliği tamamlanmalı ve bundan sonraki ağız araştırmalarında birlik sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKAR Ali, “Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları” Turkish Studies/Türkoloji Dergisi 12006, Sayı: 2, 2006.
- ARSEVEN Ali Doğan, Alan Araştırma Yöntemi İlkeler, Teknikler, Örnekler, Ankara 2001.
- AŞAN Ayten, Eskişehir Ağız, Ankara Üniversitesi DTCF mezuniyet tezi, Ankara 1960.
- BALCI Ali, Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler, Ankara, 2004.
- CAFEROĞLU Ahmet, Die anatolischen und rumelischen Dialecte, Philologiae Turcicae Fundamenta I', Wiesbaden 1959, s. 239-260.
- DEMİR Nurettin, “Ağız Terimi Üzerine”, Türkbilig, S. 2002/4, Ankara 2002, s. 105-116.
- DEMİR Nurettin, “Ağız Sözlükçülüğü”. Kebikeç, Ankara 1999, s. 67-75.

⁵⁹J. Mc. Millan and S. Schumacher 1984ten Ali Balcı, Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler, Ankara, 2004, s. 1.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

- DEMİR Nurettin, “Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi”. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara 1998, s. 171-180.
- GÜLENSOY Tuncer, “Anadolu Ağzlarında Şimdiki Zaman Eki”, Türk Kültürü Araştırmaları, XXIII/1-2, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hâtırasına Armağan, 1985, s. 281-296.
- GÜLENSOY Tuncer, “Türk Fonetik Transkripsiyonu Üzerine” Türkoloji VIII, Ankara 1979, s. 169-190.
- GÜLENSOY Tuncer, “Oğuz Boyunun Anadolu'daki İzleri”, Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı (1977), s. 73-98.
- GÜLENSOY Tuncer - Ercan ALKAYA, Türkiye Türkçesi Ağzları Bibliyografyası, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- GÜLSEVİN Gürer, “Ağız Araştırması İncelemelerimizde Yaygınlaşmış Yanlışlıklar 3 : ‘bu+ra’ mı, ‘bu ara’ mı?”, Fikret Türkmen Armağanı Editörler: Prof. Dr. Gürer Gülsevin-Yrd. Doç. Dr. Metin Arıkan, İzmir, 2005-3, s. 333-335.
- GÜLSEVİN Gürer, “Ağız Araştırmalarımızda Yaygınlaşmış Yanlışlıklar 2: "değişmenin istikameti" bakımından yapılan yanlışlıklar”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi Journal of Turkish World Studies C. V, S. 1, 2005-2, s. 59-63
- GÜLSEVİN Gürer, “Ağız Araştırmalarımızda Yaygınlaşmış Yanlışlıklar 1: “üzüm/yüzüm; öllük/höllük” türeme mi düşme mi?” Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi Journal Of Turkish World Studies C. V, S. 2, Kış, 2005-1, s. 207-213.
- GÜLSEVİN Gürer, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Birinci basım, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları 1997.
- GÜLSEVİN Gürer “Türkiye’de Diyalektoloji Yayınlarında Yöntem Sorunu”, Workshop on Turkish Dialects Orient Instute, 19-20 November 2004, İstanbul.
- GÜLSEVİN Gürer, “Ağız Araştırmalarımızda Yöresel Özellikler” 4. Türk Dili Kurultayı Bildirisi, Ankara 2004.
- İLERİ Canan, Eskişehir Alpu İlçesi Merkez Ağzları Metinler-İnceleme-Dilbilgisi Ayrışıklı Dizin, ISBN 978-9944-761-54-3, Ankara 2009-2.
- İLERİ Canan, , Türkiye Türkçesinde Dizim ve Dizime Bağlı Anlatım Bozuklukları, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa-Kıbrıs 2009-1.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

İLERİ Canan, Eskişehir İli Mihalıççık İlçesi ve Yöresi Ağızları, Türk Dil Kurumu Yayınları: 940, ISBN 978-975-16-2082-8, Ankara 2008-2.

İLERİ Canan, “Eskişehir Türkmen Ağızları”, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, ISBN 978-975-6002-03-02, Lefkoşa 2008-1.

İLERİ Canan, “Eskişehir Alpu İlçesi Merkez Ağızları”, Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa Türk Dil Kurumu Yayl. Ankara 2009. s. 321-347.

İnternet Erişimleri:

www.cmyo.ankara.edu.tr

<http://www.eproje.com/>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/halkoyunlari>

<http://www.nuveforum.net/1740-genel-kultur-v/72367-video-nedir/> (Temel Britannica, Ana Yayıncılık 1992’den alıntı yapılmış)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgisayar%C4%B1n_tarih%C3%A7esi

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kaset>

<http://www.maxicep.com/yararli-bilgiler-ve-digerleri/bilgisayar-donanim-yazilim-internet-hakkinda-yararli-bilgiler-170052.html>

<http://teknoyazar.wordpress.com/2008/08/05/flash-bellek-nedir-ne-ise-yarar/> Teknoyazar e-proje

<http://www.eproje.com/modules.php?name=News&file=print&sid=235>

http://www.hkmo.org.tr/meslegimiz/harita_nedir.php

[modules.php?name=News&file=print&sid=235](http://www.hkmo.org.tr/modules.php?name=News&file=print&sid=235)

KARAHAN Leylâ, “Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar”, Türk Dili, Ekim, No. 550, Ankara 1997.

KARAHAN Leylâ, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları 1996.

KARASAR Niyazi, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara 1982

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, II/Dizin, Ankara 1992, Kültür Bakanlığı Yayınları 1371.
- KOMİSYON, (1946), Türk İlmî Transkripsiyon Kılavuzu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, MEB Yayınları, İstanbul.
- KORKMAZ Zeynep, (1994-1), Güney-Batı Anadolu Ağzıları, Ankara.
- KORKMAZ Zeynep, (1994-2), Nevşehir ve Yöresi Ağzıları, Ankara.
- KORKMAZ Zeynep, (1994-3), Bartın ve Yöresi Ağzıları, Ankara.
- KORKMAZ Zeynep, "Anadolu ve Rumeli Ağzıları", Türk Ansiklopedisi, c. I, s. 419.
- KORKMAZ Zeynep, "Anadolu Ağzıları Üzerinde Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar", TDAY, Ankara 1975-1976, s. 143-172.
- KORKMAZ Zeynep, "Anadolu Ağzılarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu", TDAY, Ankara 1971, s. 23-32.
- KORKMAZ Zeynep, "Batı Anadolu Ağzılarında Aslı Vokal Uzunlukları", TDAY, Ankara 1953.
- KORKMAZ Zeynep, "Anadolu Ağız Araştırmalarına Toplu Bir Bakış", Türk Dili Üzerine Araştırmalar, 2. C, TDK Yayınları, Ankara 1985, s. 232-248.
- PİLÂNCI Hülya, Eskişehir Yöresi Ağzıları, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi, Kayseri 1991.
- SENCER Muzaffer ve SENCER Y., Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim, Ankara 1978.
- SEYİTOĞLU Halil, Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı", İstanbul 2000.
- TİETZE Andreas, Wörterbuch der griechischen, slavischen, arabischen und persischen Lehnwörter im Anatolischen Türkisch Anadolu Türkçesindeki Yunanca, İslavca, Arapça ve Farsça Ödünçlemeler Sözlüğü, Derleyen: Mehmet Ölmez İstanbul 1999.
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, 10. Baskı, Ankara, 2005.
- YÜCE Nuri, "Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmalarında Karşılaşılan Bazı Genel Problemler", Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa, TDK, Ankara 2009, s. 855-863.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*